

178/100

**LUDWIK MŁOKOSIEWICZ
POLSKI PRZYJACIEL
GRUZIŃSKIEGO NARODU**

Warszawa 2003

SPIS TREŚCI

- 1. Ludwig Młokosiewicz (1851 r) – polskie myśli o Gruzji**
- 2. Państwowy Rezerwat w Lagodechi – dawne stworzenie przyrody
(teren chroniony).**
- 3. Zabytki kultury Lagodechi i Saingilo**
- 4. Polsko-gruzińskie kontakty w przeszłości i w czasach dzisiejszych**
- 5. Naukowa konferencja praktyczna w Lagodechi 22 lipca 2003 r**

LUDWIG MŁOKOSIEWICZ
polski przyjaciel gruzińskiego narodu

Wprowadzenie

Książka „Ludwig Młokosiewicz – polski przyjaciel narodu gruzińskiego jest poświęcona 58 - letniej działalności w Lagodechi Ludwiga Młokosiewicza i jego roli w założeniu rezerwatu. W książce są opisane pomniki historyczne, które znajdują się na terenie Saingilo, najpiękniejszego regionu Hereti, a także różne gatunki miejscowej flory i fauny.

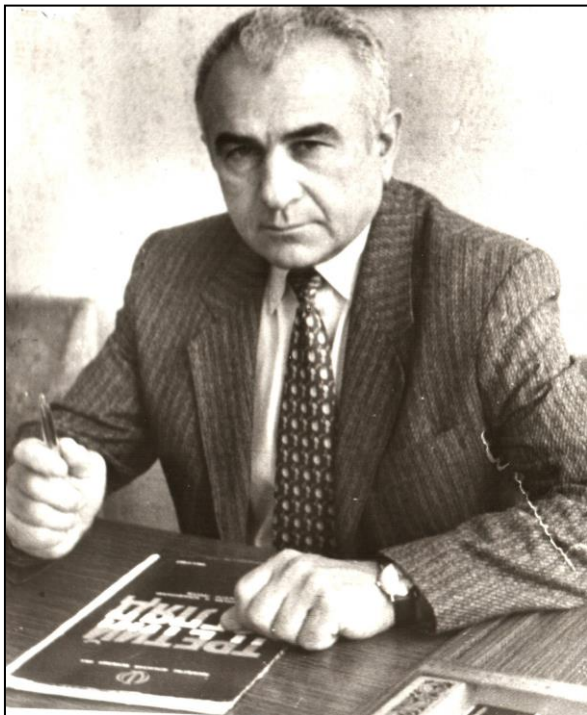
W książce jest opisane powstanie narodowe 1851 roku i udział w nim 19-letniego Młokosiewicza.

Mając pod ręką ciekawe materiały historyczne, postanowiłem napisać książkę, która byłaby ciekawą dla polskiego czytelnika, który mógłby zapoznać się z pięknem słynnego na całym świecie rezerwatu.

Przygotowując materiały do tej książki zawsze myślałem, że polski czytelnik, szczególnie ten, kto chociaż raz był w Lagodechi, zachwyci się lewobrzeżem rzeki Alazani, z jego fascynującą przyrodą.

Ta książka także będzie ciekawą dla polskiego czytelnika, bo czytając ją można zapoznać się z 58-letnią działalnością w Lagodechi Ludwiga Młokosiewicza.

Obecni mieszkańcy Lagodechi, to potomkowie osób, którzy przenieśli się do tego regionu w latach 1890-1905 z różnych regionów Gruzji - z Imereti, Raczy i Kartli. Inicjatorem tego przesiedlenia się był wielki gruziński pisarz i działacz społeczny Ilia Czawczawadze, bank którego wspierał tę ideę. Były to lata, kiedy Ludwig Młokosiewicz był już znaną osobą w Lagodechi. Źródła historyczne potwierdzają fakt, że Ilia Czawczawadze, przyjeżdżając do Lagodechi często spotykał się z mieszkańcami, w tym Ludwigiem Młokosiewiczem. Podczas jednego ze spotkań Ilia Czawczawadze obejrzał kolekcję w domu Młokosiewicza – herbarium, wypchane zwierzęta i ptaki, podkreślił wielkie znaczenie ochrony lasów i ogólnie zony alpijskiej z bogatą fauną i florą, unikalnymi roślinami i naturalnymi wodospadami.

Autor tej książki Dżemał Haczydze urodził się w Gruzji, w rejonie Lagodechi. W roku 1967 ukończył Gruzjiński Instytut Gospodarki Rolnictwa. W latach 1968-1990 pracował w rejonie Lagodechi na wyższych stanowiskach partyjnych. Jednocześnie był aspirantem w Gruzjińskim Instytucie Rolnictwa. Po obronie dysertacji w roku 1987 został doktorem Nauk gospodarczych. W latach 1988-1998 pracował na Gruzjińskim Uniwersytecie Rolnictwa. Wydał 34 prace naukowe, jest także autorem książki, poświęconej Lagodechi w dni dzisiejsze i przeszłe.

Z inicjatywy autora w roku 1977 ponownie rozpoczęła się rehabilitacja historycznie tradycyjna dla tego rejonu hodowla tytoniu w warunkach ekonomiki rynkowej. Dzięki temu mieszkańcy tego regionu zostali zatrudnieni. Obecnie Haczydze jest dyrektorem Sp. z o. o „Imeri”, a także przewodniczącym „Związku przedsiębiorców z branży tytoniowej”.

Ta książka w języku polskim jest poświęcona 100-leciu śmierci Ludwiga Młokosiewicza, jego życiu i działalności w drugiej jego ojczyźnie - Gruzji, a mianowicie w Lagodechi.

Wydanie tej książki doda do biblioteki polskiej jeszcze jedną ciekawą pozycję o działalności Polaka w dalekiej Gruzji.

Polski czytelnik będzie mógł otrzymać prawdziwą informację o najcenniejszym wkładzie Młokosiewicza do założenia Państwowego Rezerwatu w Lagodechi.

Program obchodów 100-lecia śmierci Ludwiga Młokosiewicza w rejonie Lagodechi 20-29 lipca 2009 roku

20-21 lipca

Transfer gości z Polski i innych do bazy turystycznej.

Według życzeń, rozbijanie namiotów na terenie rezerwatu i odpoczynek.

22 lipca

godz.12 – Złożenie kwiatów na grobie Ludwiga Młokosiewicza

godz. 13 – Odświeżenie Tablicy Pamiątkowej poświęconej Ludwigu Młokosiewiczowi przy wejściu do Narodowego Parku w Lagodechi (teren parku jest pod ochroną)

godz. 14 - Konferencja medyczna na temat: Rola Ludwiga Młokosiewicza w popularyzacji państwowego rezerwatu w Lagodechi i stosunki polsko-gruzyńskie w przeszłości i w dni dzisiejsze

23 lipca

godz. 10 - Szawi Mtis Tba (Jezioro Czarnej Góry 3000 m nad poziomem morza) organizacja wycieczki dla chętnych na 5 dni, lista uczestników, omówienie szczegółów (zakup prowianta na własny koszt)

godz. 12 – wycieczka autokarowa, zwiedzanie zabytków historycznych rejonu Lagodechi, spacer i odpoczynek koło wodospadu w rezerwacie.

24 lipca

godz.6 – wycieczka, zbiórka na podwórku Bazy Turystycznej

28 lipca

Powrót do Bazy

29 lipca

Odpoczynek na Bazie Turystycznej

godz. 18 - Boisko sportowe przed bazą. Mecz piłkarski pomiędzy drużynami dziecięcymi.

Uwagi:

1. Na Bazie funkcjonuje kawiarnia, wyżywienie i zakwaterowanie na koszt własny (ceny ulgowe)
2. Osób zainteresowanych prosimy podać imiona, nazwiska i stanowiska przed 10 lipca e-mail: jemal.khachidze@mail.ru, albo tel.: (+995 99) 183 550

Zespół organizacyjny

Kierownik: Dzemał Chaczydze

dnia 12 listopada 2008 roku

1. ლაგოდეხის გამგეობა
2. კულტურის განყოფილება-- ვალერი ოლიაშვილი
3. ნაკრძალის დირექცია-- ზურა გამხარაშვილი
4. შ.პ.ს. „კავკასიონი“-- დავით ლომიძე
5. ლაგოდეხში პოლონური სახლის ხელმძღვანელი- იეჟი ჩემნოლონსკი

Program obchodów 100-lecia śmierci Ludwiga Młokosiewicza w Polsce rok 2009

1. Kwiecień-maj: wystawa, sprzedaż książki na Uniwersytetach w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu, Lublinie i Gdańsku.
2. Wykład na wyżejwymienionych Uniwersytetach z udziałem profesorów i studentów.
3. Fotowystawa – zdjęcia z archiwum: życie i działalność Ludwiga Młokosiewicza i najstarszy w Gruzji Państwowy Rezerwat
4. Wykład i fotowystawa w Muzeum Powstania Warszawskiego
5. Przekazanie książek i informacji o działalności Młokosiewicza w Gruzji do Ambasady Gruzji RP.
6. Publikacja listów w piśmie „Polska”, edycja telewizyjna o L. Młokosiewiczu i jego działalności w Gruzji, a mianowicie w Lagodechi
7. Pomoc Ministerstwa Kultury Polski oraz Ambasady Gruzji w Polsce w organizacji wystaw na wyżejwymienionych uniwersytetach.

Zespół organizacyjny
Kierownik: Dżemał Chaczydze
e-mail: jemal.khachidze@mail.ru , tel.: (+995 99) 183 550

dnia 12 listopada 2008 roku

Roździał--- I

Ludwig Młokosiewicz (1851 r) – polskie myśli o Gruzji

Dzisiejsza światowa sława Państwowego rezerwatu w Lagodechi jest skutkiem ogromnych wysiłków kilku pokoleń. L. Młokosiewicz był jednym z założycieli rezerwatu i 58 lat swojego życia poświęcił ochronie i badaniom kaukaskiej flory i fauny. Młokosiewicz był wielkim patriotą swojego kraju, uczestniczył w antycarskim powstaniu w Polsce. Po przyjeździe do Gruzji (1858 – 1909) zajmował się badaniem górskiej przyrody Kaukazu.

Ludwig Młokosiewicz urodził się w 1831 roku w Warszawie, w rodzinie generała Franka Młokosiewicza i Anny Jankowskiej. Miał 20 lat, kiedy został skazany na karę śmierci, jako jeden z organizatorów powstania antycarskiego. Jego matka Anna Jankowska była córką osób mających wpływ na określone środowisko. Na prośbę matki i jej bliskich wyrok śmierci zamieniono na zesłanie do Gruzji, gdzie został przydzielony do tbiliskiego półku grenaderów w Lagodechi.

Ludwig Młokosiewicz służył w wojsku od 1853 do 1861 roku, później osiedlił się w Waszlowani niedaleko lasu Lagodechskiego, gdzie zajął się chodowlą tytonu. Ale po 2 latach L. Młokosiewicz został wysłany do Woroneżu – zarzucono mu uczestnictwo w lokalnych manifestacjach antyrosyjskich. Za pośrednictwem Woroncowa-Daszkowa pozwolono mu wrócić do Polski, ale Młokosiewicz woli zostać w Gruzji, która stała się drugą jego ojczyzną, a mianowicie w Lagodechi. On powraca do Lagodechi z żoną, szlachetną rosjanką z Woroneżu Anną i dziećmi i zostaje tu aż do samego końca życia. Niedaleko lasu Młokosiewicz buduje piętrowy domek, zajmuje się założeniem dendrariumu i pracuje jako gajowy.

Ludwig Młokosiewicz prowadzi badania w dziedzinie biologii i zoologii, tych przedmiotów, którymi interesował się jeszcze z lat dziecięcych. Pogłębia swoją wiedzę i bada lasy Lagodechi, rośliny górskie i zwierzęta tego regionu. Po 8-10 latach pracy Młokosiewicz publikuje swoją pracę „Kwiaty leśne w Lagodechi”. Ilość prac naukowych, które Młokosiewicz pisał do końca życia wynoszą 30. W ciągu kilku lat Młokosiewicz prowadzi badania hodowli herbaty i roślin cytrusowych na wybrzeżu, do Kachetii zawozi i bada tyton i inne kultury, bada gatunki winorośli.

W dendrarium przeprowadza badania po aklimatyzacji roślin egzotycznych (biała akacja, orzech amerykański i inne), przywozi nasiona z innych krajów świata.

W jego domu zawsze gromadzili się gości, najczęściej miejscowi mieszkańcy, ale pochodzenia nie tylko gruzińskiego, - tu byli Ormianie, Rosjanie, Dagestańcy. Często przychodzili po nasiona albo potrzebowali porady.

L.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის სახლი ლაგოდეხში 1862 წელი

Młokosiewicz był wielkim wielbicielem procesu badan i uważał za swój obowiązek zbierać herbarium dla muzeum rożnych krajów. W celu poszukiwania nowych gatunków roślin organizował wycieczki do górskich regionów Kaukazu zarówno zagranicę, do Persji, Armenii i Dagestanu. Zawsze wracał z nowymi gatunkami roślin albo motyli. W roku 1890 w opóbkowanych później wspomieniach Młokosiewicz zaznaczył, że mógłby zrobić dla nauki o wiele więcej, gdyby był osobą bardziej zamożną.

Sam Młokosiewicz bardzo skromnie docenia swój wkład do nauki, ale Młokosiewicz stworzył dla nauki i społeczeństwa ponad 60 gatunków roślin i zwierząt. Trzeba koniecznie zaznaczyć, że człowiek nie mający wykształcenia wyższego za swoje wybitne zasługi w 1895 roku zostaje wybranym członkiem wydziału muzeum zoologicznego Rosyjskiej Akademii Nauk, a w roku 1896 dostaje srebrny medal od rosyjskiego Związku zoologicznego za wybitne osiągnięcia w dziedzinie badan flory i fauny Kaukazu i za udział w badaniu socjologicznym w Dagestanie. Młokosiewicz był członkiem tbiliskiego Związku wielbicieli przyrody i członkiem klubu alpijskiego.

Młokosiewicz miał stały kontakt z wybitnymi naukowcami Instytutów Naukowo-Badawczych Moskwy, Sankt Petersburgu, Armenii i Gruzji. Do niego zwracali się z prośbą o porady, omawiali zorganizowanie wspólnych ekspedycji, prowadzili wymianę prac i osiągnięć badawczych. Młokosiewicz był osobą znaną i w Europie. Słynny podróżnik Wasyl Junker we swoich wspomieniach pisał: „ Być na Kaukazie i nie wpaść do domu Młokosiewicza, znaczy przebywać w Rzymie i nie zobaczyć Papieża.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ოჯახი ლაგოდეხში 1891 წლის სექტემბერი

Ale najważniejszym celem jego życia było przekształcenie wąwozu Lagodechskiego w znany na całym świecie rezerwat. Badacz pisze dużo prac i artykułów, doprowadza do świadomości autorytetnych obcokrajowych badaczy sytuację, dotyczącą warunków ekologicznych i możliwości, zwraca się o pomoc do Instytutów w Tbilisi, Moskwie, Sankt Petersburgu, a nawet do swojego przyjaciela, profesora geografji i botaniki na Uniwersytecie w Tartu. W tej poważnej sprawie pomagała mu jego córka Anna, która już była absolwentką Uniwersytetu w Petersburgu i pracowała w petersburgskim Instytucie zoologicznym.

Do działalności Młokosiewicza podłączył się jeden z naukowców, pracujących w Ogrodzie Botanicznym w Tbilisi D. Sosnowski, z którym wspólnie opublikował kilka artykułów.

Młokosiewiczowi zabrakło tylko 3 lat życia, żeby dzięki swoim ogromnym wysiłkom, dowiedzieć się, że lasy lagodechkie zostały uznane za wymarzony przez niego rezerwat przyrody.

Młokosiewicz zmarł w trakcie kolejnej ekspedycji w wieku 78 lat 22 lipca 1909 roku. Zmarł na brzegu górskiej rzeki Dżurmutori w Dagestanie. Ciało jego przywieziono do Lagodechi i pochowano na cmentarzu rosyjskim w Kalinowce.

W ostatnich latach na jego grób często przychodzą Gruzini i Polacy.

Młokosiewiczowi należy wielka zasługa w stworzeniu rezerwatu w Lagodechi.

Młokosiewicz miał dziesięciorga dzieci. Szeszciorga z nich kontynuowało sprawy ojca. Córka Anna – entomolog, jak już zaznaczyliśmy pracowała w Instytucie zoologicznym w Petersburgu, a także była kierownikiem ekspedycji Instytutu do Lagodechi. Według informacji gazet i z archiwum Anna po prośbie ojca kilka razy zwracała się do Akademii Nauk w Moskwie z prośbą o wsparcie w sprawie założenia rezerwatu w najpiękniejszej części Lagodechi. A także po śmierci ojca wystąpiła na posiedzeniu entomologów Rosji 7 grudnia 1911 roku na temat lasów w Lagodechi i udowodniła konieczność ogłoszenia rezerwatem najpiękniejszej części w Lagodechi z jego bogatą florą i fauną.

Druga córka, Julia badała florę Kaukazu oraz zajmowała się badaniem ptaków leśnych. Syn Leonid pracował w dziedzinie ochrony przyrody i archeologii. Syn Wiktor też był znanym leśnikiem i podobno ojcu zmarł podczas spełnienia swoich obowiązków niedaleko rzeki Macime. Jest pochowany w Lagodechi.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის საფლავი ლაგოდეხში

Działalność przodków w Lagodechi z taką samą miłością kontynuował doktor biologii, zastępca dyrektora do spraw naukowych Stacji leśnej badawczej w Abchazji, honorowy gajowy Gruzji i Abchazji, Borys Młokosiewicz.

Imię syna narodu polskiego na wieki zostało wpisane do historii botaniki. Imię Młokosiewicza, informację o jego działalności i biografię można znaleźć razem z imionami wybitnych badaczy flory i fauny jak w literaturze radzieckiej i zachodniej, a także w wydaniach przed rokiem 1917. Dzisiejsze pokolenie musi być wdzięczne skromnemu polskiemu gajowemu, który założył fundament, nadał przyznanie międzynarodowe dla terenu, który dzisiaj jest już państwowym rezerwatem w Lagodechi, powierzchnia którego wynosi 24450 hektarów i jest pod ochroną.

Mieszkańcy Lagodechi do dnia dzisiejszego z szacunkiem pamiętają drogę życiową Młokosiewicza. W muzeum krajoznawstwa rejonu i rezerwatu wystawione są jego fotografie, a także przechowują się ciekawe materiały o jego życiu i działalności naukowej.

W Lagodechi do dnia dzisiejszego zachowały się ściany domu Młokosiewicza, zbudowanego w 1867 roku. Z mojej inicjatywy kilka lat temu sprzątno terytorium denrarium. Jednej z ulic prowadzących do tego miejsca w Lagodechi 4 lata temu nadano imię L. Młokosiewicza, co jest dowodem wielkiego wkładu badacza, a także przyjaznych stosunków pomiędzy Gruzją a Polską, świadkami czego my wszyscy ostatnio jesteśmy. Akurat to było powodem podjęcia decyzji do organizacji naukowo-kulturalnej uroczystości 22 lipca 2009 roku, poświęconej 100 leciu śmierci L. Młokosiewicza z udziałem Ambasady RP w Gruzji.

Myślę, że to będzie poważną wizytówką, dla wszystkich doceniaczy działalności naukowej oraz społecznej polskiego przyjaciela. Będzie to niewątpliwie pewna forma podziękowania, w uroczystości tej wezmą udział działacze kultury, nauki i społeczne, młodzi naukowcy polscy, studenci i aspiranci, polska prasa i telewizja, które pomoga przekazać informacje Polakom o 58 latach życia i działalności Młokosiewicza w Gruzji.

Bardzo ważne jest, że prawnuk Ludwiga Młokosiewicza, doktor Anatol Młokosiewicz, którego poznałem i z którym utrzymuje dobre stosunki, obecnie mieszka w Tbilisi i pracuje w Instytucie Badawczym Meteorologii. Jego matka Eteri Tulaszwili ma 86 lat. Właśnie ona przekazała dla publikacji w książce ciekawe materiały. Anatol Młokosiewicz jest jedynym potomkiem Ludwiga Młokosiewicza, który mieszka w Gruzji i przechowuje razem ze swoją matką przedmioty, fotografie, artykuły, książki i rękopisy swojego wybitnego dziadka.

Całe życie i działalność Polaka Ludwiga Młokosiewicza w drugiej swojej ojczyźnie, Gruzji, było poświęcone zachowywaniu piękna przyrody Lagodechi dla następnych pokoleń. Ten wielki wkład obowiązuje nas do przechowania pamięci o Młokosiewiczu i do przekazywania wiedzy o nim następnym pokoleniom w Gruzji i Polsce z wielkim szacunkiem.

Franciszek Młokosiewicz

Z Wikipedii

Franciszek Młokosiewicz herbu Fuengirola (ur. 5 maja 1769 w Koźminku w Kaliskiem, zm. 23 marca 1845 w Warszawie), polski oficer z czasów Stanisława Augusta, wojen napoleońskich i Królestwa Polskiego, obok ks. Józefa Poniatowskiego najbardziej znany w Europie polski wojskowy tych czasów, jedyny polski oficer 1. poł. XIX wieku, który od szeregowca dosłużył się stopnia generała, pochodząc przy tym z niższych warstw społecznych i nie należąc do szlachty, nawet zagrodowej.

Urodził się w małym podkaliskim miasteczku Koźminek jako syn rzemieślnika Feliksa i Agnieszki z Szymańskich. Pierwsze nauki pobierał w rodzinnym miasteczku i w Kaliszu. W wieku lat 20 wstąpił jako szeregowiec do 7. pułku piechoty, już rok później uzyskał stopień sierżanta. Brał udział w przegranej przez Polskę wojnie 1792 roku i , jako podporucznik, w insurekcji kościuszkowskiej. W grudniu roku 1806 wstąpił jako porucznik do 4 pułku piechoty Księstwa Warszawskiego i już rok później awansował na kapitana. Po kampanii r. 1807 otrzymał Order Virtuti Militari. W roku 1808 został wraz ze swym pułkiem przerzucony do

Hiszpanii. W roku 1810 powierzono mu i 150 żołnierzom polskim obronę zajętej przez Francuzów twierdzy Fuengirola koło Malagi, która broniła dostępu do miasta od strony Gibraltaru. Gubernator Gibraltaru postanowił zdobyć Fuengirolę od strony morza siłami korpusu ekspedycyjnego pod wodzą lorda Blayneya. 14 października 1810 r. Anglicy dokonali szturm na twierdzę. Młokosiewicz odparł atak, a następnego dnia, otrzymawszy posiłki polskie i francuskie, zdobył angielskie baterie i wziął do niewoli lorda Blayneya, 8 oficerów i 177 żołnierza, za co parę dni później otrzymał order Legii Honorowej. Obrona Fuengirola przyniosła mu europejską sławę w kołach wojskowych.

Wróciwszy do Polski z początkiem roku 1812 Młokosiewicz brał udział jako dowódca batalionu w kampanii rosyjskiej Napoleona, m.in. w bitwie nad Berezyną, a później w roku 1813 w bitwie pod Lipskiem, podczas której został ciężko ranny. Po roku 1815 służył jako major w Korpusie Inwalidów armii Królestwa

Kongresowego, w r. 1817 poprosił o absztyt i zajął się rolnictwem w majątku żony Omęcinnie koło Radomia.

W czasie powstania listopadowego powrócił do służby czynnej i uzyskał w r. 1831 stopień pułkownika, zaś po brawurowym ataku na tylną flankę rosyjską w bitwie pod Kałuszynem został 26 lipca tegoż roku mianowany generałem brygady. W czasie szturm Paskiewicza na Warszawę Młokosiewicz był dowódcą brygady i walczył na Woli. Po upadku Warszawy, widząc zbliżającą się klęskę powstania,

poprosił o dymisję i złożył przysięgę wierności carowi Mikołajowi I, po czym powrócił do swych dóbr w Omęcynie.

W roku 1842 car Mikołaj nadał mu szlachectwo Królestwa Polskiego z herbem o nazwie Fuengirola (wg. Szenica: w polu czerwonym kamienna baszta sześcioboczna z blankami, w bramie baszty złoty lew w prawo spięty, miecz w prawej łapie do cięcia trzymający, w szczycie hełmu pół lwa jak w tarczy, w prawo paszczą w tył obrócony).

Franciszek Młokosiewicz był dwukrotnie żonaty: 1:o voto z Anną Sokołowską na Omęcynie, z którą miał syna, 2:o voto z Anną Janikowską, z którą miał trzech synów i dwie córki. Spośród synów dużą sławę osiągnął urodzony w 1831 Ludwik Aleksander, botanik i zoolog.

Generała Młokosiewicza pochowano na Powązkach. Okazały nagrobek z lanego żelaza istnieje do dziś dnia. Napis głosi: Franciszek Młokosiewicz, dawny wojskowy polski, urodził się dnia 5 maja 1769 r., umarł w Warszawie 23 marca 1845 r. Usługom własnego kraju swe życie poświęcił, żył bez bojaźni wyrzutu. Cześć jego pamięci! Wieczne odpocznienie.

Prawnuk Ludwiga Młokosiewicza- Anatol Młokosiewicz

Na dzień dzisiejszy w Gruzji mieszka Anatol Młokosiewicz, pochodzący z rodu Ludwiga Młokosiewicza, urodzonego w Warszawie w roku 1831. Anatol ma 57 lat i mieszka w Tbilisi razem ze swoją matką, panią Anną Tulaszwili-Młokosiewicz, która skończyła 86 lat i jest honorowym malarzem Gruzji. Pani Anna w roku 1940 skończyła średnią szkołę 47 w Tbilisi, otrzymując za wyniki w nauce złoty medal i rozpoczęła studia na wydziale filologii Państwowego Uniwersytetu w Tbilisi.

W latach 1942-1945 służyła w wojsku w Baku i Groznym, była także członkiem 339 pułku artyleryjskiego. Po demobilizacji wyszła za mąż za Polaka z Lagodechi, syna Ludwiga Młokosiewicza, Wiktora Młokosiewicza. Po wojnie studiowała w Akademii Sztuk Pięknych w Tbilisi. W roku 1957 Tulaszwili otrzymała stopień malarza honorowego ZSSR, w roku 1975 zaś stopień honorowego malarza Gruzji. Obecnie jest na emeryturze

(stopień emerytu personalnego).

Anatol Młokosiewicz jest wysokokwalifikowanym fizykiem, doktorem, od lat pracuje jako kierownik laboratorii Instytutu Meteorologii Gruzji. Do dziś nie jest żonaty, chociaż pradziadek L. Młokosiewicz, mieszkający w Lagodechi (1851-1909 r) miał 10 dzieci - 4 synów i 6 córek.

Anatol bardzo chce zapoznać się w Polsce z potomkami pradziadka L. Młokosiewicza i Anny Jankowskiej, nawiązać z nimi kontakt. Myślę, że to będzie możliwe dzięki tej książce.

Wspomnienia Heleny Tulaszwili, żony wnuka Ludwiga Młokosiewicza, Wiktora Młokosiewicza.

Rodzina Ludwiga Młokosiewicza mieszkała w Lagodechi i miała 10 dzieci. Podam trochę informacji o ich potomkach. Wnuk Ludwiga Młokosiewicza, Borys Młokosiewicz, syn Wiktora, urodził się w 1914 roku w Lagodechi. On miał 6 lat, kiedy zmarł jego ojciec, z czym jest związana pewna historia. Przypuszczano, że go wyrzucili w przepaść brakonierzy. Przeciesz on, jak i wszyscy Młokosiewiczowie chronił i dbał o piękno górskiej przyrody Lagodechi.

Inna wersja mówi, że będąc leśniczym napotkał się w lesie niedźwiedzicę z małymi misiami, która wyrzuciła go w przepaść, obronijac swoje dzieci.

Tak było czy inaczej, ale rodzina pozostała bez głowy rodziny. Borys Młokosiewicz podobno jak tata i dziadek bardzo lubił przyrodę. Po ukończeniu szkoły Borys Młokosiewicz rozpoczął naukę w Instytucie Leśnictwa. Jego zamiłowanie do przyrody zauważył rektor instytutu akademik Wachtang Gulisaszwili, który był nie tylko jego nauczycielem ale później przyjacielem.

Po zakończeniu instytutu Borys Młokosiewicz został skierowany do pracy do Azerbejdżanu, m. Barda. W lipcu 1941 roku walczył w rzędach Armii Czerwonej. Po skonczeniu wojny wrócił do Lagodechi, mając nagrody za odwagę. Został mianowany na stanowisko wicedyrektora państwowego rezerwatu w Lagodechi. Pod kierownictwem akademika Gulisaszwilego obronił disertację. Później został mianowany na stanowisko wicedyrektora Badawczego Instytutu Leśnictwa w Abchazji, m. Oczamczyre. Swoją pracą wniósł duży wkład do ochrony rezerwatów i lasów. Prasa nie raz podkreślała wielką pracę i znaczenie działalności Borysa Młokosiewicza.

Brat Borysa, Wiktor Młokosiewicz, urodził się w 1920 roku. Jak i cała rodzina bardzo lubił przyrodę. Po skonczeniu technikum architektury zabrali go na front wojny. Także jak brat z nagrodami wrócił z wojny do Lagodechi i rozpoczął tam pracę jako leśniczy rezerwatu lagodechskiego. Później ukończył Instytut Politechniczny i jako architekt pracował na budowli raketodromu. W 1978 roku wrócił do Lagodechi, kontunował swoją karierę wojskową. W tym samym roku niespodziewannie zmarł. Został pochowany w Lagodechi.

Helene Tulaszwili

Zasłużona artystka Gruzji , była profesorka Akademii Sztuk Pięknych Gruzji, zasłużona emerytka

Эпизод из жизни Людвиг Млокосевича

Из записет, которые вел дед автора етой книги—Симона Хачидзе

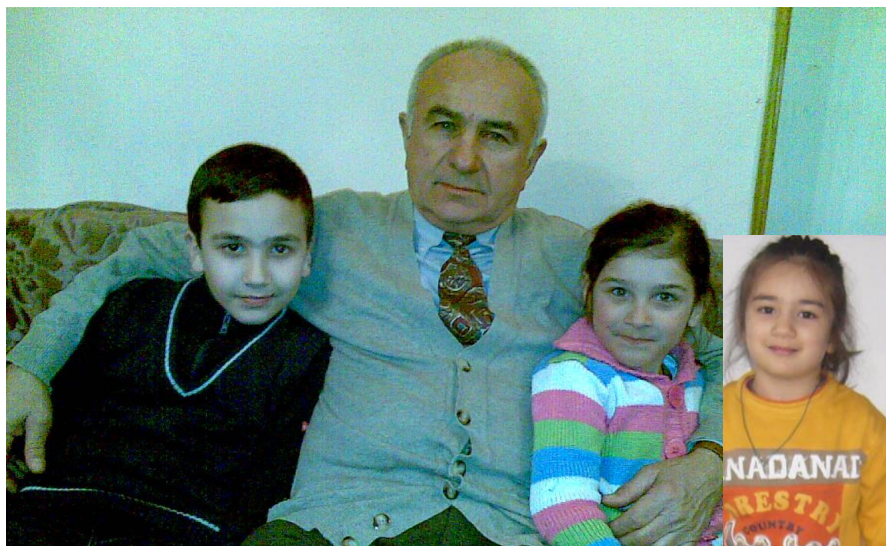
В 1903 году из харагаульского района Имеретии (край в Грузии) в деревню Карсубани Лагодехского района (Сигнахского уезда) мой дед Симон Хачидзе переселился со своей семьей, Дед хорошо знал русский язык и по тем временам считался образованным человеком и к нему односельчане часто обращались за советом,

В записях, которые он вел, упоминается, что он несколько раз гостил в Лагодехи у Людвиг Млокосевича и у них установились хорошие дружеским взаимоотношения, беседа велась как на русском, так и на грузинском языках,

В 1906 году, в мае месяце Л. Млокосевич оказывается эздил в Сигнахи (центр уезда), по возвращении он заехал в гости к Симону Хачидзе в деревню Карсубани и даже остался там на один день, Эму, оказывался, очень понравился приусадебный участок моего деда, его фруктовый сад, в котором было довольно большое разнообразие сортов черешни, груши и других фруктов, а также виноградник,

Следует отметить, что дед преподнес Л. Млокосевичу 20 саженцев тех фруктовых деревьев, которые он собственноручно привил, с целью получения или определенных свойств.

Л. Млокосевичу очень понравилось дедушкино вино, В беседе он рассказал о своей молодости, за что его сослали на Кавказ, Он рассказывал о своей родословной, о своей родине-Польше, и как он горячо любит ее. Он также высказал мысль о том, что он и его семья считают лагодехи своей второй родиной.

Roździał-- II

Państwowy Rezerwat w Lagodechi – dawne stworzenie przyrody (jest pod ochroną).

Najstarszym i najciekawszym rezerwatem przyrody (teren jest pod ochroną) w Gruzji jest Lagodechski kompleks przyrodniczy, powierzchnia którego wynosi 24668 ha, lasy zajmują 12346 ha (72%), reszta 5322 ha wynoszą łąki alpijskie.

ქალაქი ლაგოდეხი, ლაგოდეხის ხელო

Południowa granica rezerwatu znajduje się 450m nad poziomem morza i najwyższy punkt znajduje się na wysokości 3500m. Ze wschodu Rezerwat graniczy z rzeką Macimi, która jednocześnie jest granicą z sąsiednim Azerbejdżanem, z zachodu – łańcuch górski Mschalgori stanowiący dział wodny, z Północy – Główny Kaukaz, który jest jednocześnie granicą z Dagestanem, czyli Federacją Rosyjską. Na południu Rezerwatu znajdują się wioski rajonu Lagodechi. Na terenie rezerwatu najwyższym miejscem jest łańcuch górski Koczało, który leży na wysokości 2500 m nad poziomem morza, a także ciągną się łańcuchy górskie Kudigora oraz Ninigora.

ლაგოდეხში მიმავალი გზა, სოფელი ნინიგორი (გელათი)

Obfitość flory i fauny jeszcze w wieku XIX wzbudzała interes badaczy i wielbicieli przyrody. Z inicjatywy Młokosiewicza Kaukaski głuszczyk został uznany za osobny gatunek, i nazwany ku czci wynalazcy „Tetrao Młokosiewicz”. Z jego imieniem jest związane kilka gatunków roślin, a także stworzony przez niego dendropark (teren pod ochroną), który istnieje do dnia dzisiejszego.

ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის (დაცული ტერიტორია) ცენტრალური შესასვლელი

W roku 1903 wąż Lagodechi został wynajęty przez dworzanina rosyjskiego D. Demidowa . Reguły, ustalone przez Demidowa były bardzo srogie. Na tym terenie prawo polowania mieli tylko członkowie rodziny Demidowa i jego goście. Nikt inny nie miał prawa tam ani polować, ani ciąć drzewa, ani paść bydło, ani kosić trawę. Gospodarstwo Demidowa spełniało funkcje rezerwatu.

W porównaniu z innymi rezerwatami, rezerwat w Lagodechi ma dawną historię, na początku której stali wybitny badacz flory Kaukaskiej Polak Ludwig Młokosiewicz i profesor botaniki Mikołaj Kuzniecowa.

ნიკოლოზ კუზნეცოვი პეტერბურგის
მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპოდენტი

W roku 1912 terytorium wążów Lagodechskiego i Szromis zostały uznane za rezerwat przyrody. Ale pod ochroną znajduje się od roku 1917. Obecnie rezerwat w Lagodechi, który jest pod ochroną, przedstawia naukowe centrum badawcze, które może być świetną bazą badań naukowych dla naukowców obcokrajowych oraz praktyk studenckich.

Corocznie do Rezerwatu w Lagodechi przyjeżdżają tysiące zagranicznych turystów i specjalistów, którzy obserwują wspaniałe zakątki i piękno przyrody, zwiedzają także muzeum Krajoznawczy i pod wrażeniem tego wszystkiego wpisują do księgi piękne opinie.

Na I kilometrze Centru Rejonowego leży ten chroniony teren, droga asfaltowa ulicy Waszlowani prowadzi do wejścia do Rezerwatu. Wejście w ubiegłym roku zostało odnowione.

W roku 2003 na bazie Rezerwatu w Lagodechi założone zostały 2 chronione tereny: Państwowy rezerwat Lagodechi, 22 266 ha oraz zastrzeżony teren Lagodechi 1 992 ha. Zastrzeżony teren Lagodechi powstał w celu rozwoju nowej branży turystycznej, który nie tylko ochrania przyrodę, ale daje możliwości badawcze i poznawcze.

ლაგოდეხის ნაკრძალში ნინოს ხევის ჩანჩქერი

No i od wejścia rozpoczyna się wznoszący się do samego nieba masyw leśny bogaty różnymi kwiatami i trawą. Żaden obraz napisany malarzem, nie można porównać z pięknem przyrody naturalnej.

Rezerwat Lagodech (teren pod ochroną) z różnorodnym reliefem jest bogaty rzekami i górkimi strumykami. Strumyki spadając ze skał tworzą wodospady wokół których ziemia jest pokryta najpiękniejszą roślinnością. Mnóstwo kwiatów zawsze przyciągało badaczy i zwiedzających. Bardzo ciekawymi kwiatami są: niezapominajka, konwalia górska, baranczyki. Jeden z kwiatów ma nazwę i do dziś jest znany jako baranczyki Julii. Julia podobno ojcu badała faunę Lagodech i głównie zajmowała się ptakami leśnymi.

Teritorium rezerwatu, zbocza gór są pokryte lasem, drzewa i krzaki których są różnych gatunków i mają różną korę. Drzewa rosną na górach nie wyżej 2000 m nad poziomem morza, wyżej 2000 m klimat jest bardziej surowy, który nie sprzyja wzrostu większości gatunków roślin. Wyżej 1500m masywy leśne stają się bardziej rzadkie i powierzchnia gór jest pokryta trawą, wysokość której czasami wynosi 2 m, no a mnóstwo różnych kwiatów robi na zwiedzających cudowne wrażenie.

Powyżej 2000-2500 m nad poziomem morza klimat jest bardziej srog i tam już nie rośnie wysoka trawa, a tylko niska, która charakteryzuje zonę

alpijską. Wysokogórskie miejsca charakteryzują się wilgotnym klimatem, mroźną zimą i krótkim chłodnym latem. Wiatr tu jest bardzo rzadkim zjawiskiem, średnia roczna szybkość wiatru nie przekracza 1,1 m/chw.

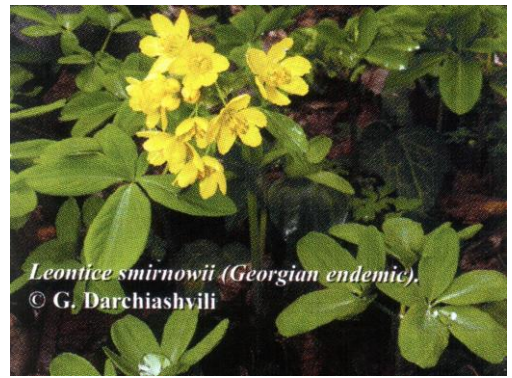
Relief i bogata flora rezerwatu sprzyjają rozpowszechnieniu różnych zwierząt. Tu można spotkać 42 gatunki ssaków, na przykład : tur, siarna górska, jelen kaskaski, daniel, kaskaski niedwiedź buri, ryś, dzik, borsuk, rzadko wilk i td. Liczy się 120 gatunków ptaków, wśród których są drapieźniki i piękne śpiewające ptaki.

Piękno przyrody rezerwatu podkreślają mieszkańcy lasu : jelen i daniel, a wyżej tur, borsuk kaskaski oraz inne przedstawiciele fauny.

Rezerwat Lagodechi jest bogaty rzekami, kilka z których są duże: Macimis Ckali, Lagodechis Ckali, Szromis Ckali, Ninigoris Ckali, a także małe które szybko płyną z alpijskiej zony i po drodze tworzą wodospady. W tych rzekach wodzi się pstrąg. Na terenie rezerwatu jest mnóstwo źródeł z wodą siarkową.

Ale chyba największe wrażenie robi Jezioro Czarnej Góry (pochodzenia lodowcowego), znajdujące się w zonie alpijskiej na wysokości 3000 m nad poziomem morza. Jezioro Czarnej Góry wynosi 25 ha, ale w pobliżu znajdują się mniejsze jeziora.

Na różnej wysokości rezerwatu rozpowszechnione są różne gatunki drzew: dąb, osina, leszczyna, grab, buk, lipa, wiąz, kasztan, olcha.

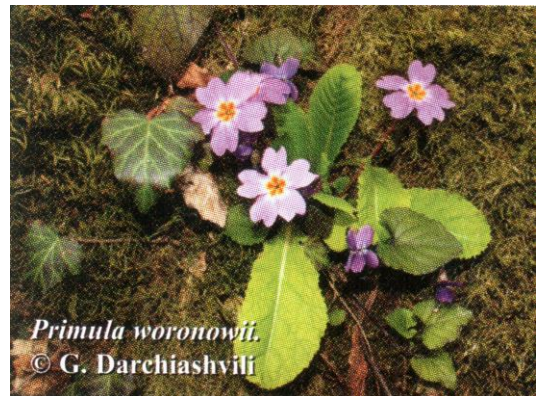
Leontice smirnowii (Georgian endemic).
© G. Darchiashvili

Prinula juliae
(Caucasus endemic).
© Sh. Eriashvili

Pachyphragma macrophyllum.
© G. Darchiashvili

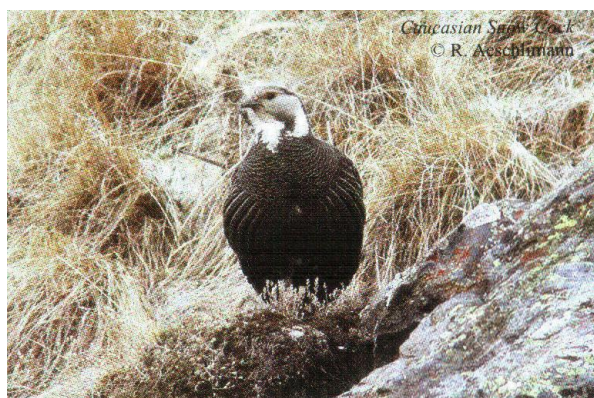
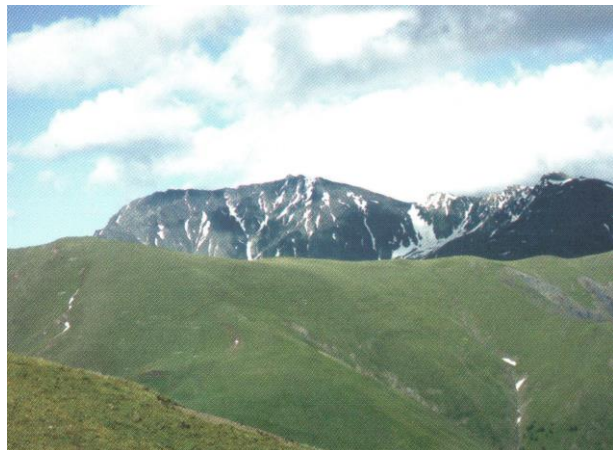

Primula woronowii.
© G. Darchiashvili

Lilium szovitsianum.
© Sh. Eriashvili

Kiedy człowiek obserwuje piękno przyrody Lagodechi spostrzega potężną siłę przyrody. Różnorodność przyrody rezerwatu w Lagodechi jest na tyle duża, że trudno ją opisać w tej małej książce. Celem tej książki jest zbudzić interes nie tylko polskiego, ale każdego czytelnika do historycznej przeszłości rezerwatu w Lagodechi.

Na terenie rezerwatu (chroniony teren) **możliwa jest organizacja następujących wycieczek:**

1. obserwowanie ptaków, 2. wycieczki, ekspedycje, 3. podróż historyczna-kulturalna, 4. podróż wielbicieli fotografii, 5. rybactwo, wycieczka i nocleg w namiotach.

Szlaki turystyczne na terenie rezerwatu Lagodechskiego (chroniony teren):

1. Wodospad lagodechski – początek szlaku – od dyrekcji chronionego terenu do prawobrzeża rzeki Szromi przez wąwóz do wodospadu. Turyści mają możliwość obserwować szerokolistny las, wiekowe drzewa, spadające ze skał źródła, a także źródła z wodą siarkową, po drodze można spotkać jelenia, daniela, dzików, a w rzekach ryby. (długość szlaku – 7 km, czas – 5-6 godz.)
2. Wodospad Gurgeniani – początek szlaku od dyrekcji chronionego terenu na wsi Gurgeniani do wąwozu Ninos Chewi, można podjechać samochodem. Dalej piechotą do wodospadu. Po drodze rośnie wiekowa lipa, kilka źródeł płynących ze skał, po drodze można spotkać jelenia, daniela, dzików oraz drapieżnych ptaków (długość szlaku – 8 km, czas – 7-8 godz.)

3. Twierdza Maczy - początek szlaku od dyrekcji chronionego terenu na wsi Micimi szlak iprowadzi wzdłuż rzeki Maczymczai i prowadzi do twierdzy Maczy. Turyści mają ma możliwość obserwowania VII-wieczną Twierdżę za czasów cara Arczyła, mury szerokością 1 m, małą cerkiew, podziemne korytarze, ruiny budowli tamtych czsów, podziemne sale (długość szlaku – 4 km, czas – 3 godz.)
4. Jezioro Czarnej Góry – początek szlaku – od dyrekcji chronionego terenu do prawobrzeża rzeki Szromi przez wąwóz do wodospadu. Dalej zoną alpijską w kierunku jeziora (piechotą, albo konno). Nocleg w namiotach, następnego dnia rano dalej według szlaku do Jeziora Czarnej Góry. (Długość szlaku 50 km, trasa obwodowa).

Roziół-- III

Zabytki kultury Lagodechi i Saingilo

Rejon Lagodechi jest jednym z najpiękniejszych i najbogatszych ze wszystkich zakątków Gruzji. Region Lagodechi, jako jednostka administracyjna istnieje od stycznia 1930 roku. Region leży na wschodzie Gruzji, po lewej stronie rzeki Alazani. Lagodechi na północy graniczy z Głównym łańcuchem górskim Kaikazu, na południu – z rzeką Alazani, na wschodzie z Azerbejdzianem, a na zachodzie z regionem Kwareli.

Obecnie Region Lagodechi jest częścią dawnego regionu Gruzji Hereti. Gruzjińskie plemiona zamieszkały na tych bogatych ziemiach od wieków i rozwijały tu swoje gospodarstwo. To potwierdzają zachowane do dnia dzisiejszego liczne zabytki na terenie Lagodechi i Saingilo (Republika Azerbejdzian).

W tym rozdziale chcę przekazać polskiemu czytelnikowi i zwiedzającym informację o materiałach zdobytych w różne lata przez archeologów. O regionach Hereti i Kacheti a także o zabytkach historycznych dowiedzieliśmy się z materiałów historycznych i geograficznych, a także z utworów literackich Carów, poetów Teimuraza i Arczyła Bagrationich oraz Wachushti Batoniszwilego.

Na terenie Lagodechi do roku 1990 znaleziono i zbadano ponad 50 zabytków historycznych, twierdzy oraz świątyni z wieku VII. Do owych należą twierdzy Lakuasti i Tracakali, kompleks klasztorów w Lagodechi, cerkiew Maczy (Toga), twierdza na wsi Kortubani, resztki obronnej ściany na górze Teli, ruiny cerkwi na wsi Czyauri, ruiny budowli wieku VIII na wsiach Macimi, Kabli.

Na terenie Lagodechi zachowały się także późnofeodalne zabytki historyczne, wśród których najciekawsze są: Świątynia Św. Teodora na wsi Leliani wiek X-XI, Cerkiew Św. Trójcy z wieku XVII w Foni, Świątynia Areszperani Choszati z wieku XVII. Mimo stale toczących się wojen przeciw wrogów, starających zdobyć ziemię gruzińską na terenie Hereti, a mianowicie w Lagodechi kwitło życie i mieszkańcy nieustannie bronili swoją ziemię.

W ciągu ostatnich 10 lat ubiegłego stulecia w regionie Lagodechi dodano jeszcze kilka cerkwi na wsi Codniskari, na górze Tela – Cerkiew Świętego Jerzego, w centrum Łagodechi – Cerkiew Św. Trójcy a także zbudowano nowe cerkwie: Św. Mikołaja na wsi Kartubani, a także na wsi Giorgeti i Gurgeni. Wszystkie te Cerkwi święcił Katalikos Gruzji Iliasz II.

Poznawaniu historii Lagodechi sprzyja muzeum krajoznawstwa, który w roku 1970 założyłem pracując jako I Sekretarz Rejonowego Komitetu Komsomolu za wsparciem Szałwy Kakanadzego – historika, kierownika jednego z wydziałów Rejonowego Komitetu Partii. W muzeum krajoznawczym zgromadzone są ciekawe eksponaty archeologiczne oraz etnograficzne całego rejonu. Zbieraliśmy te eksponaty w szkołach i rodzinach, są tam także zdjęcia Ludwiga Młokosiewicza, zrobione w Lagodechi, jego notatki i materiały archiwum, związane z rezerwatem w Lagodechi. A w budynku administracyjnym rezerwatu wystawione są fotografie L. Młokosiewicza i N. Kuzniecowa.

Na terenie Lagodechi są znalezione bardzo ciekawe przedmioty: małe miseczki przeznaczone dla określonych rytuałów, także godne uwagi są miseczki na trzech nóżkach, garnki oraz dzbany. Archeolodzy zaliczają ceramikę, znaną na terenie Alazanskiej doliny, do zabytków I wieku przed naszą erą.

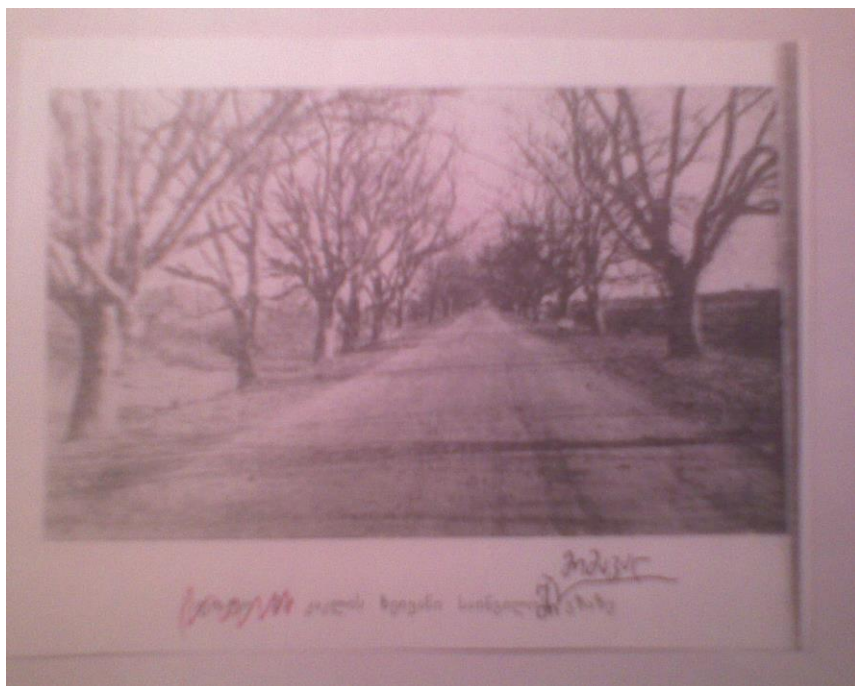
Gruzińscy naukowcy i archeolodzy zaznaczają, że badając ceramikę Doliny Alazani wyjaśnili, że ludzie, posiadające taką ceramikę mieli dobrze rozwinięte rolnictwo, zajmowali się hodowlą winogron, na co wskazuje mnóstwo naczyń do wina. Zajmowali się również hodowlą bydła. To wszystko wskazuje na wysoki poziom rozwoju kultury i gospodarki na terenie Doliny Alazani. O Lagodech można przeczytać w „Zyciu Kartli”, gdzie upomina się wąwóz Nuchpati, zwany dzisiaj wąwóz Macimi, znajduje się w rejonie Lagodechi. Ta informacja za czasów wczesnego feudalizmu zaznacza, że już wtedy na tym terenie rozpowszechnione było chrześcijaństwo, za czasów króla Arczyla (688-718 r.)

Wybitny gruziński historyk, badacz Heret-Kacheti, mianowicie Saingilo, także mieszkaniec tego regionu Mose Dżanaszwili, stwierdza, że nazwa „Lagodechi” wcześniej brzmiała jako „Lakuastwi”. Na tym terenie była twierdza Lakuastwi, później znana, jako Lagoeti, Lagodechi. Historycznie tu mieszkali Gruzini. Co dotyczy informacji, że nazwa Lagodechi pochodzi od „лагерь отдыха”, ponieważ w roku 1830 na tym terenie znajdowało się wojsko rosyjskie, nie jest prawdą.

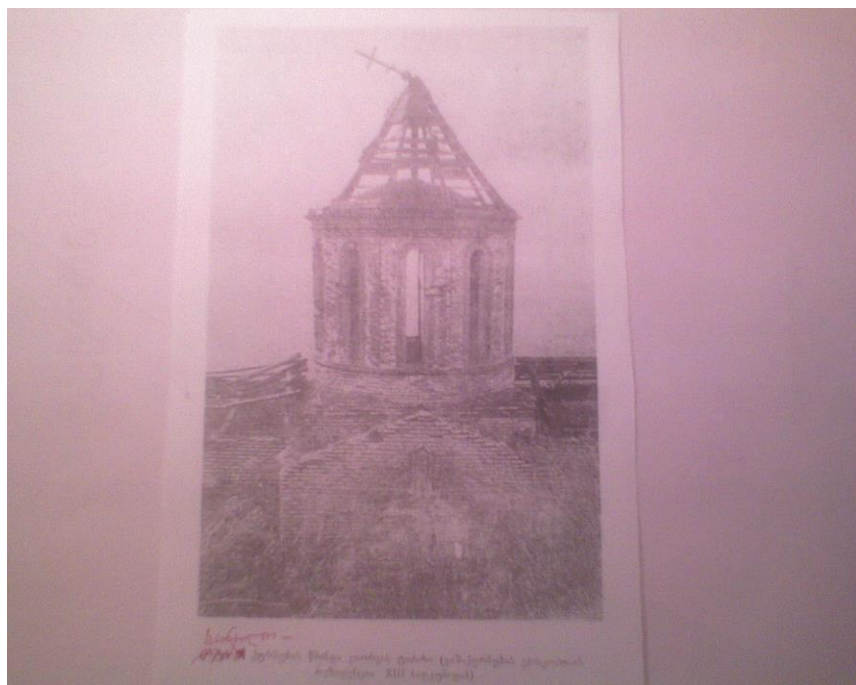

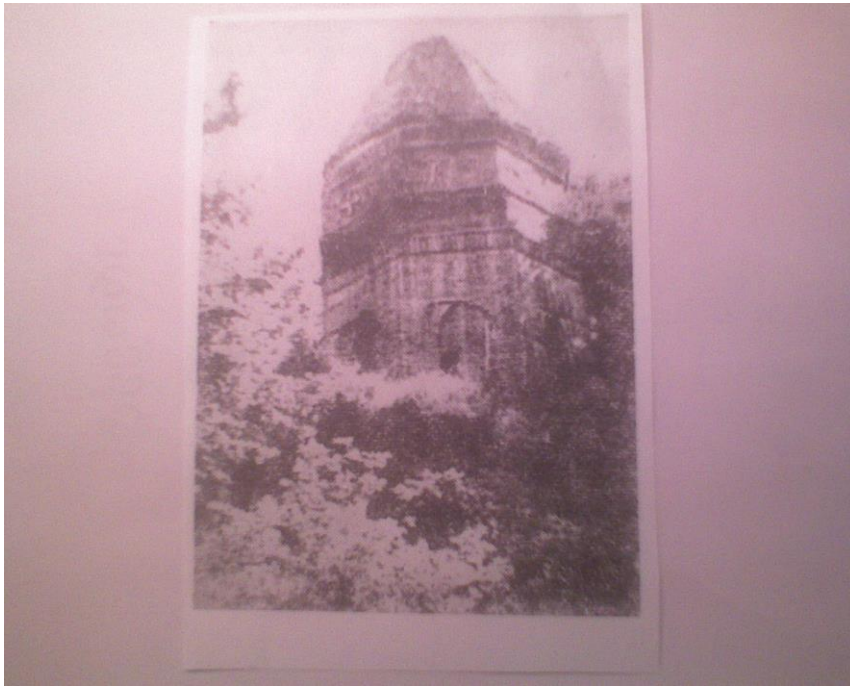
Znany gruziński historyk Wachushti Batoniszwili zaznacza, że wśród licznych zabytków rejonu Lagodechi godnym szczególnej uwagi jest Pałac Królewski Toga, w niektórych źródłach historycznych wspominany jako Torgwa, który został zbudowany za czasów króla Arczyla w wieku VII. Znajduje się pomiędzy dwoma wązami, jego powierzchnia wynosi 3,5 ha. Pod pałacem są podziemne komnaty o wzmacniających je kolumnach. Źródła historyczne podkreślają, że służyły one jako komnaty, gdzie król mógł by schować się, albo komnaty dla jeńców (więźniów).

Nie mniej ciekawym zabytkiem jest cerkiew Choszatiani, za czasów późnofeodalnych. Z nazwą Choszatani jest związana legenda. Cerkiew znajduje się na terenie wsi Areszperani. Legenda głosi, że śmiały i siłny młody człowiek Chaszot zabił smoka i tym zwolnił ludzi. Smok przez lata zjadał ludzi i bydło. Chaszot był na tyle silny, że mógł złapać i związać tygrysa albo lwa. Śmiały Chaszot zabił smoka, ale sam otruł się trucizną smoka i zmarł. Na tym miejscu zbudowano świątynię i nazwano ku czci zwolniciele świątynią Chaszota.

Jedna z ulic wiodąca do rezerwatu do dziś zachowała swoją nazwę „Waszlownis”. Ta nazwa pochodzi z utworu Iakoba Gogebaszwilego „Co mogła zrobić Iawnana”.

Po drodze z Tbilisi do Lagodech pierwszą wioską jest Cziauri (Heretiskari), która jest sławna ze swoich wiekowych dębów. Słysząc szelest spadających liści, opowiadających o czasach dawnych.

Hereti – ziemia gruzińska i część tej ziemi, a mianowicie miasto Nuchamde, które w wieku VII była siedzibą króla w Hereti w roku 1921, po wejściu Gruzji w skład Związku Radzieckiego, zostało przekazane do Azerbejdżanu.

Do dziś Gruzini są bardzo zaprzyjaźnieni z Ingilojczykami, którzy mieszkają w rejonach Zakatala, Kachi, Shaki (Nuchi).

W Saingilo Nuchi i Zakatala znajdowały się centrum walki z Szamilem, o tym świadczą również zachowane ruiny ścian twierdzy. W wysokogórskich wsiach można spotkać jaskinie w skałach, ruiny cerkwi i klasztorów, resztki twierdzy i wiosek (klasztor Lokarti, Cerkiew Kurmuchi, Świątynia Kasri, twierdza Tamar, kanał Tamar, cerkwie Kachi i Alawerdi).

Saingilo jest bajecznie piękną częścią Hereti, pokrytą lasami i podnoszącymi się do nieba szczytami, rozległymi łąkami i urodzajną gębą. Naród tego małego kawałka ziemi dobrze pamięta swoją historię, pełną przerażających faktów wojennych. Ale naród nadal przechowuje gruziński język i tradycje, za co jest gębiony przez rząd Azerbejdżański.

Dobrze by było, gdyby goście z Polski i nie tylko zwiedzali także tę najpiękniejszą część Hereti i jej zabytki historyczne.

Ciekawe, że bułgarski pisarz I. Wazow w swojej książce o gruzińskim narodzie pisze: „Wystarczy nawet jednym okiem przejrzeć historię Gruzji, żeby czytelnik zachwycił się siłą małego narodu gruzińskiego, życie którego było pełno kataklizmów. W ciągu 20 wieku naród gruziński był zmuszony stawiać opór wrogom, starającym się odebrać ziemię gruzińską, bronił swoich granic, kulturę i języka. Jednak naród gruziński żyje, chociaż na mapie już nie istnieje innych większych i mocniejszych od Gruzji krajów azjatyckich.

Roździał-- 4

Polsko-gruzińskie kontakty w przeszłości i w czasach dzisiejszych

Według źródeł literackich kontakty pomiędzy Polską a Gruzją i kontakty pomiędzy narodem polskim a gruzińskim powstały pod koniec wieku XIX.

W roku 1495 na Litwie, odbyło się spotkanie posła Cara Kartli Konstantyna mnicha Kornelego z Aleksandrem Jagiellończykiem, przyszłego króla Polski. Faktem ścisłych stosunków z Polską jest to, że w roku 1774 podczas I rozbioru Polski Car Gruzji Irakli przyjął w Gruzji koło 1000 polskich rodzin.

W wieku XIX po polskim powstaniu przez Imperium Rosyjskie do Gruzji zesłano kilka tysięcy Polaków. W roku 1851 za organizację powstania Ludwigo Młokosiewicz został skazany na śmierć, ale później wyrok został zmieniony i 19-letni powstaniec został wysłany do Gruzji, do półku grenaderskiego w Lagodechi.

Polacy zesłani do Gruzji byli bardzo ciepło przyjmowane przez Gruzinów. Fakt zesłania przez Rosyjskie Imperium Polaków do Syberii i Gruzji został bodźcem przyjaźni dwóch narodów.

Od wieku XVII, kiedy Gruzja zajęła godne miejsce w życiu politycznym krajów wschodnich, kontakty Polski a Gruzji zmocniły się. Od tamtych czasów do Gruzji z Polski docierali dyplomaci i handlowcy, a także Gruzini wyjeżdżali do Polski jako dyplomaci, wojskowi oraz naukowcy.

Na początku wieku XIX, kiedy Gruzja jak i Polska straciły swoją niepodległość a w krajach panował Car Rosji, naród obydwóch krajów dążył do tego samego celu, czyli do wyzwolenia od imperializmu.

Wybitny polski pisarz Stefan Żeromski, uczestnik powstania 1863 roku pisał, że obok polskich zesłańców w Syberii byli zesłańcy z Gruzji i wspierali siebie nawzajem, a przyjaźń, która powstała w najcięższych warunkach jest prawdziwą i bardzo mocną.

Ale polscy powstańcy bili zsyłani nie tylko do Syberii, ale i na Kaukaz, również do Gruzji, gdzie służyli w wojsku rosyjskim pod srogim nadzorem jako oficerowie, albo jako żołnierze. Podobny przykład stanowi życie i działalność w Lagodechi Ludwiga Młokosiewicza (1851-1909), który służył w wojsku pod nadzorem w ciągu 8 lat, jako jeden z aktywnych organizatorów powstania polskiego. Zesłani Gruzini służyli w wojsku rosyjskim na terenie Polski. Więc dużo osób już zostawało w kraju i kontynuowało swoją działalność albo naukę.

Gruzja a Polska są podobne do siebie jaką kraje z prawie identyczną historią i geopolityczną sytuacją. Naród obydwóch krajów ostro walczył o niepodległość własnych krajów przeciw caryzmowi rosyjskiemu i oczywiście Gruzja a Polska nie mogły nie nawiązać i wzmocnić wzajemnych kontaktów.

Pomysł wydania tej książki pojawił się, żebyśmy mogli w wieku XXI wzmocnić dawną nawiązaną przyjaźń pomiędzy naszymi narodami. 58 lat spędzone Ludwigiem Młokosiewiczem w Lagodechi mogą być powodem wzmocnienia przyszłych pokoleń Lagodechi i Polski. Myślę, że działalność i życie młodego Polaka w Gruzji jest godne badania i bliższego zapoznania przez polskich studentów i naukowców.

Polski emigrat L. Młokosiewicz pokochał Gruzję, mianowicie Lagodechi. Prowadził aktywną działalność i wniósł wielki wkład do założenia Narodowego rezerwatu w Lagodechi, który jest najstarszym ze wszystkich rezerwatów Gruzji. Społeczeństwo, władza Lagodechi i dyrekcja rezerwatu powinny zrobić wszystko, żeby następne pokolenia pamiętali o polskim emigrancie, który ze szczególną miłością dbał o teren, który dzięki jego staraniom został uznany za rezerwat.

W roku 1921 dużo Gruzinów trafiło do Polski, która została dla nich drugą ojczyzną. Początkiem oficjalnych kontaktów pomiędzy Polską a Gruzją można zaznaczyć rok 1918, kiedy z misją dyplomatyczną z Polski do Gruzji przyjechał Wacław Ostrowski.

Chcę podkreślić, że emigracja do Polski była tak samo liczną, jak do Turcji, Niemiec, Rosji i Francji.

Chcę podkreślić wzmocnienie Polsko-Gruzjińskich kontaktów od roku 2000, po założeniu w Gruzji placówki dyplomatycznej: ambasady i konsulatu. Pierwszym ambasadorem Polski w Gruzji był

Piotr Borawski, któremu prezentowałem moją książkę „Hereti – ziemia błogosławiona”, w której wkrótce piszę o Ludwigu Młokosiewiczu i o jego 58-letniej działalności w Lagodechi. Pan Ambasador bardzo zainteresował się tą historią i kilka razy przyjeżdżał z kolegami z ambasady do Lagodechi.

Obecnie w Lagodechi mieszkają 68 rodzin polskiego pochodzenia: Welengórscy, Tyszkiewiczowie, Kaszyńscy, Karczewscy, Sokołowscy, Cybulscy i t.d. Szczególnie chcę zaznaczyć Leonida Dobronieckiego, który był przewodniczącym Lagodechskiego kolchozu w ciągu 38 lat, bohaterem pracy socjalistycznej, dwukrotnie członkiem Rady Najwyższej Gruzji, trzykrotnie członkiem komitetu centralnego Gruzji. Polska ambasada okazała tym rodzinom pomoc finansową, która była dla nich bardzo potrzebną i sprawiła tym wielką radość.

ლაგოდეხში სოციალისტური შრომის გმირებთან შეხვედრა. 1971 წელი. მარცხნიდან მესამე პოლონელი ლეონიდ დობრონეცკი, წიგნის ავტორი ჯემალ ხაჩიძე. მარჯვნიდან პირველი ჯონი ეგეტაშვილი

Trzeba zaznaczyć, że następny ambasador, Pan Jacek Multanowski również interesował się rezerwatem i kilkakrotnie zwiedził Lagodechi. 22 lipca 2003 roku odbyła się konferencja „Rola Ludwiga Młokosiewicza w popularyzacji Narodowego rezerwatu w Lagodechi”. Pan Multanowski wraz z małżonką i kolegami z ambasady złożyli kwiaty na grobie Młokosiewicza. Razem z nimi przyjechał kierownik wydziału w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Gruzji Pan Rezo Donadze. Szczególnie podkreślam, że postać Młokosiewicza zainteresowała Panią Ambasador Urszulę Doroszewską, która dopiero niedawno, pod koniec 2008 roku przyjechała do Gruzji i już wyraziła chęć wziąć udział w obchodach 100-lecia śmierci Ludwiga Młokosiewicza w Lagodechi.

W roku 2007 do Lagodechi z Polski przeniósł się Pan Jerzy Ciemnołoński, który kupił w centrum Lagodechi piętrowy domek, w którym prowadzi prawie gruziński tryb życia, zaprzyjaźnił się z sąsiadami i na zaszczyt Ludwiga Młokosiewicza założył w swoim domu „Dom Polski”. Na domie wiszą dwie flagi, gruzińska i polska. Turyści z Polski zawsze go odwiedzają. Ten fakt jest jeszcze jednym przykładem polsko-gruzińskiej przyjaźni.

Szczególne wsparcie Polska okazała w ciągu i po otwartej agresji ze strony Rosji. W ciągu 2007-2008 roku Prezydent Polski Pan Lech Kaczyński kilkakrotnie przyjeżdżał do Gruzji.

Więc pięciuwiekowa polsko-gruzińska przyjaźń trwa do dzisiaj, którą wspierają również i młodzi ludzie. Trzeba koniecznie rozwiązać kontakty we wszystkich branżach w tym również w biznesie i gospodarce.

Część 5

Praktyczna konferencja naukowa Lagodechi, dnia 22 lipca 2003 roku

Często zastanawiałem się nad tym, ile wspólnego można odnaleźć w dziejach Polski a Gruzji. Los przydzielił jednemu narodowi być obrońcą środkowej części Europy, a drugiemu zaś stanąć na pograniczu z Azją. Historia oraz charakter tych narodów jest niepokonana.

W roku 1998, po otworzeniu w stolicy Gruzji Ambasady RP, został nawiązany kontakt z ambasadorem Piotrem Borawskim i innymi przedstawicielami ambasady. Przekazałem Panu Ambadorowi książkę mojego autorstwa «Błogosławiona ziemia Hereti», w której jest krótki opis historii życia i działalności Ludwiga Młokosiewicza w Lagodechi. Pan Ambador bardzo się zainteresował i niedługo przyjechał do Lagodechi, gdzie odwiedził Młokosiewicza i obejrzał rezerwat.

Ambasada RP w Gruzji, jej pierwszy ambasador Pan Piotr Borawski, a także następny ambasador Jacek Multanowski zwracali szczególną uwagę oraz wspierali badania i popularyzację twórczości byłych polskich zesłańców za czasów carskiego reżymu rosyjskiego. Najczęściej to byli uczestnicy Powstania Warszawskiego, przedstawiciele polskiej inteligencji. Potomkowie niektórych, mianowicie 65 rodzin, mieszkają w Lagodechi. Polak, Leonid Dąbroniecki był w ciągu 45 lat przewodniczącym kołchozu, miał nagrody, a także został Bohaterem Pracy Socjalistycznej.

22 lipca 2003 roku z mojej własnej inicjatywy a także za pomocą rządu miasta Lagodechi została organizowana Konferencja medyczna poświęcona dniu śmierci Młokosiewicza -

«**Rola Ludwiga Młokosiewicza w popularyzacji lagodechskiego rezerwatu**». Na konferencję do Lagodechi przyjechali Ambasador RP w Gruzji Pan Jacek Multanowski oraz inni przedstawiciele ambasady, którzy spotkali się ze starszym pokoleniem Polaków oraz z młodzieżą, która wyraziła chęć do nawiązania kontaktu z Polską, odnalezienia krewnych.

Ten dzień był szczególnie ważnym dla mieszkających w Lagodechi Polaków. Razem z przedstawicielami ambasady RP na konferencji był obecny kierownik wydziału kontaktów z regionami Ministerstwa Spraw Zagranicznych Gruzji Pan Rewaz Donadze.

Ambasador RP w Gruzji Pan Jacek Multanowski zaznaczył, że „dzień dzisiejszy” jest bardzo ważny, bo został on zaproszony i bierze udział w konferencji medycznej, która jest poświęcona 58 letniej działalności w Lagodechi wybitnego Polaka Ludwiga Młokosiewicza.

„Jestem już rok w Gruzji jako Ambasador RP i do dzisiaj nic nie wiedziałem o tej postaci, która zresztą nie jest znana i w samej Polsce. Jest bardzo ciekawe i ważne dla mnie, że spotkałem na tej sali Polaków, mieszkających w Lagodechi, wysłuchałem propozycje, pomysły i ciekawą informację, dotyczącą działalności Państwa, a także Ludwiga Młokosiewicza na rzecz założenia państwowego rezerwatu w Lagodechi.

Ta konferencja ma wielkie znaczenie i ambasada RP planuje dalej utrzymywać kontakt z mieszkającymi tu Polakami. W imieniu Ambasady RP życzę Państwu wiele pomyślności i dobrego życia tu w Lagodechi razem z Gruzynami. Mam nadzieję, że po przejściu jeszcze kilka dziesięcioleci imię Ludwiga

Młokosiewicza i jego wkład do stworzenia wspaniałego rezerwatu nie będzie zapomniane” - powiedział Pan Ambasador.

საგარეო საქმეთა სამინისტროს
განყოფილების უფროსი რევაზ დონაძე

წიგნის ავტორი ჯემალ ხაჩიძე

გამგებლის მოადგილე მზია ჯაფარიძე

შპს „კავკასიონის“ დირექტორი დავით ლომიძე

ნაკრძალის ყოფილი დირექტორი
ვაჟა პავლიაშვილი

ნაკრძალის მეცნიერ-მუშაკი
გიორგი მამუკელაშვილი

იაცეკ მულტანოვსკი ლ. მლოკოსევიჩის
საფლავთან

ზაურ ხუციშვილი, რევაზ დონაძე,
იაცეკ მულტანოვსკი, აკაკი ბახტაძე

Czasopismo «Wokrug Swieta» („Dookoła świata”), lipiec 1990 roku

Wszyscy dobrze znają urodzonego w Lagodechi lekarza Piotra Zgonnikowa, który już od lat mieszka z rodziną w Charkowie, ale nie zapomina swojego kraju ojczystego. Zgonnikow opublikował w gazetach i pismach różnych krajów wiele artykułów o działalności Ludwiga Młokosiewicza w Lagodechi. W tych artykułach autor wspomina jak go zaprosili w roku 1989 do Dagestanu i on z Charkowa pojechał na wieś Czoroda do rodziny Omara Sulejmanowa. Tam także przyjechał z Lagodechi Giorgi Dataszwili, który obecnie pracuje w Państwowym rezerwacie w Lagodechi. Dziadek Omara Suleimanow był zaprzyjaźniony z Ludwigiem Młokosiewiczem. Podczas ekspedycji w Dagestanie Młokosiewicz zawsze nocował w domu Omara Sulejmanowa. W Dagestanie Młokosiewicz był znany jako Polak z Lagodechi i „Starszy Leśniczy”.

Młokosiewicz zmarł 22 lipca 1909 roku podczas jednej z ekspedycji w Dagestanie na brzegu rzeki Durmuti. Sulejmanow przywiozł ciało swojego kolegi najpierw do swojego domu a później konno przez Duży Kaukaz przywieźli ciało do Lagodechi.

Ta smutna wiadomość dotarła do Lagodechi: oficerowie garnizonu i zwykli żołnierze, wszyscy odebrali to jako wielką tragedię. Orkiestra Półku Wojskowego w Lagodechi co wieczór grała żałobne melodie.

Omar Suleimanów przekazał swoim wnukom, że trzeba wznieść pomnik Młokosiewiczowi w Dagestanie. Obietnica została spełniona, i na wsi Czoroda koło lasu stoi pomnik Młokosiewicza, a mieszkańcy tej wsi do dziś pamiętają go z wielkim szacunkiem. W roku 1989 Sulejmanow zaprosił Zgonnikowa i Dodaszwilego do Dagestanu, żeby wspólnie odwiedzić ten pomnik.

Do niedawna nie wiedziałem o tym, zaś na początku XXI wieku ta informacja przypomina nam i potwierdza ciepłe stosunki pomiędzy Gruzinami i Dagestańczykami. A w tym przypadku łączy ich także wieczna pamięć i szacunek do Polaka Młokosiewicza.

178/100

ღუდვიმ მლოკოსევიჩი

**ქართული ხალხის
პოლონელი მებრძოლი**

ვარშავა 2009

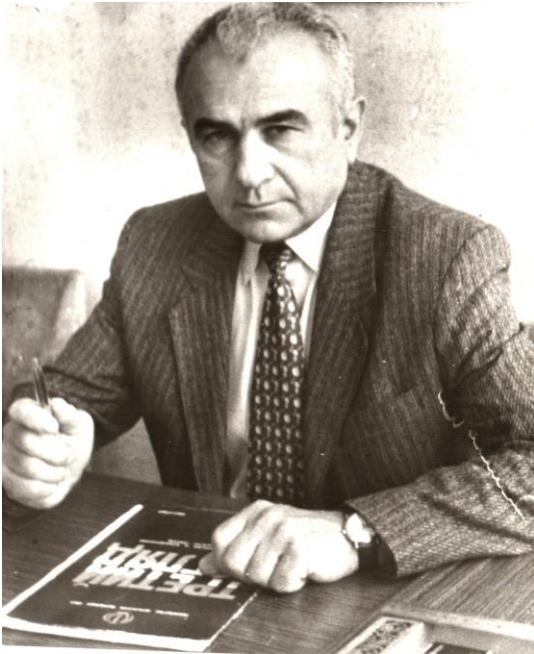
ს ა რ ჩ ე ვ ი

1. ლუდვიგ მლოკოსევიჩის პოლონეთში დაწყებული ფიქრები საქართველოსკენ მიმავალ გზაზე (1851 წელი)
2. საქართველოში ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალი (დაცული ტერიტორია) ბუნების უძველესი ქმნილება.
3. ლაგოდების და საინგილოს ისტორიულ კულტურული ძეგლები
4. საქართველო-პოლონეთის ურთიერთობა წარსულში და დღევანდებლობა
5. სამეცნიერო პრაქტიკული კონფერენცია ლაგოდებში 2003 წელი 22 ივლისი

ლუდვიგ მლოკოსევიჩი

ქართველი ხალხის

პოლონელი მეგობარი

წიგნის ავტორი ჯემალ გიორგის-ძე ხაჩიძე დაიბადა საქართველოში, ლაგოდეხის რაიონში. 1967 წელს დაამთავრა საქართველოს სასოფლო სამეურნეო ინსტიტუტი. წლების განმავლობაში (1968-1990 წწ) მუშაობდა ლაგოდეხის რაიონში კომკავშირულ, პარტიულ და სამეურნეო ხელმძღვანელ თანამდებობებზე.

შრომითი საქმიანობის პარალელურად სწავლობდა სასოფლო სამეურნეო ინსტიტუტის ასპირატურაში, რომლის წარმატებით დამთავრების შემდეგ 1987 წელს დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია, არის სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი.

1988-1998 წლებში მუშაობდა საქართველოს აგრარულ უნივერსიტეტში მეცნიერ თანამშრომლად. გამოქვეყნებული აქვს 34

სამეცნიერო შრომა. არის ერთი წიგნის ავტორი, რომელიც მიძღვნილია ლაგოდეხის წარსულსა და დღევანდელიობაზე.

როგორც საქმიანი, მცოდნე ადამიანი მისი ინიციატივით 1997 წლიდან ხელმეორედ დაიწყო ლაგოდეხის რაიონში სოფლის მეურნეობის ისტორიული და ტრადიციული დარგის მეთამბაქოების აღდგენა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ამ დარგში მოსახლეობის დასაქმება. არის ლაგოდეხის რაიონში „მეთამბაქოების მეწარმეთა კავშირის“ თავმჯდომარე და შ.პ.ს., „იმერი“ს დირექტორი.

როგორც სოფლის მეურნეობის დარგის სპეციალისტი, სადისერტაციო თემაზე მუშაობის დროს, საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკასა და არქივებში, პარალელურად აგროვებდა ლაგოდეხის რაიონის ისტორიულ საინტერესო მასალებს, სწორედ ეს დაედო საფუძვლად, რომ 1998 წელს გამოსცა წიგნი „ჭერეთის მადლიანი მიწა“ რომელშიც მოკლეთ აღწერილია პოლონელი ლ. მლოკოსევიჩის შესახებაც.

აღნიშნული წიგნის გამოცემა კი ეძღვნება პოლონურ ენაზე ლუდვიგ მლოკოსევიჩის საქართველოში და მისთვის მეორე სამშობლო ლაგოდეხში 58 წლის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას, მისი გარდაცვალების 100 წლისთავს.

ამით პოლონელი მკითხველის ბიბლიოთეკას კიდევ ერთი საინტერესო წიგნი შეემატება, ეს წიგნი არის საქართველოს და პოლონეთის ურთიერთობის წინა საუკუნეების გახსენებებისა, პოლონელი ლ. მლოკოსევიჩის ლაგოდეხში გატარებული ცხოვრების და მოღვაწეობის შესახებ.

პოლონელი მკითხველი ამ წიგნს ალბათ მადლიერების გრძობით მიიღებს, რომელშიც დამაჯერებლადაა აღწერილი ლაგოდეხის ნაკრძალის უკვდავი ლ. მლოკოსევიჩის ღირსეული მამულიშვილური საქმეები და ღვაწლი ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის შექმნისათვის.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის გარდაცვალების 100 წლისთავის აღსანიშნავი ღონისძიების
პროგრამა ლაგოდეხის რაიონში

20 - 29 ივლისი 2009 წელი

20-21 ივლისი

ლაგოდეხში პოლონეთიდან ჩამოსული და სხვა მოწვეული სტუმრების მიღება ტურბაზაში. სურვილის მიხედვით ნაკრძალის ტერიტორიაზე საკუთარი კარვების მოწყობა და დასვენება.

22 ივლისი

12 საათზე- ლუდვიგ მლოკოსევიჩის საფლავის ყვავილებით შემკობა.

13 საათზე - ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის (დაცული ტერიტორია) შესასვლელში ლუდვიგ მლოკოსევიჩის მემორიალური დაფის გახსნა.

14 საათზე- სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე “ ლუდვიგ მლოკოსევიჩის როლი ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის პოპულარიზაციის საქმეში“. საღამოს სტუმრებისათვის ვახშამი

23 ივლისი

10 საათზე შავი მთის ტბაზე (ზღვის დონიდან 3000 მეტრზე) 5 დღიანი ლაშქრობის მსურველთა შეკრება, სიის შედგენა, მათთან საორგანიზაციო თათბირი.(კვების პროდუქტების შექმნა საკუთარი ხარჯებით)

12 საათზე ჩამოსული სტუმრების მიერ ავტობუსით ლაგოდეხის რაიონის და ისტორიული ძეგლების დათვალიერება, შემდეგ ნაკრძალის ტერიტორიაზე გასეირნება-დასვენება

24 ივლისი

დილის 6 საათზე ლაშქრობაზე გამგზავრება ტურბაზის ეზოდან.

28 ივლისი

ლაშქრობიდან დაბრუნება ტურბაზაში.

29 ივლისი

ლაშქრობის მონაწილეთა ტურბაზაში დასვენება.

საღამოს 6 საათზე ტურბაზის წინ ლაგოდეხის სტადიონზე ბავშვთა ფეხბურთის შეჯიბრება.

შენიშვნა;

1.ტურბაზაში ფუნქციონირებს კაფე-ბარი, კვება და ტურბაზაში ყოფნა მოხდება დაბალ ფასებში ჩამომსვლელთა საკუთარი ხარჯებით

2. პოლონეთიდან ჩამოსვლის მსურველებმა **10 ივლისამდე** უნდა გვაცნობონ გვარი, სახელი, თანამდებობა. **E-mail jemal.khachidze@mail.ru**

ან დაგვირეკონ მობილურზე (+995 99) 183 550

12 ნოემბერი 2008 წელი

ღონისძიების საორგანიზაციო შტაბი

ხელმძღვანელი ჯემალ ხაჩიძე.

1. ლაგოდეხის გამგეობა--

2. კულტურის განყოფილება-- ვალერი ოდიაშვილი

3. ნაკრძალის დირექცია-- ზურა გამხარაშვილი

4. შ.პ.ს. „კავკასიონი“-- დავით ლომიძე

5. ლაგოდეხში პოლონური სახლის ხელმძღვანელი- იეჟი ჩემნოლონსკი

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის გარდაცვალების 100 წლისთავის აღსანიშნავი
ღონისძიებების პროგრამა პოლონეთში

2009 წელი

1. 2009 წლის აპრილ-მაისში წიგნის გაყიდვა-გამოფენის მოწყობა, ვარშავაში, კრაკოვში, პოზნანში, ვროცლავში, ლუბლინში და სდანსკის უნივერსიტეტებში.
2. მოხსენების წაკითხვა აღნიშნულ უნივერსიტეტებში პროფესორებთან და სტუდენტებთან.
3. ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდებში ცხოვრების და მოღვაწეობის ამსახველი ისტორიული საარქივო ფოტოსურათების და საქართველოში ლაგოდების უძველესი სახელმწიფო ნაკრძალის ფოტოსურათების გამოფენის მოწყობა.
4. სამეცნიერო მოხსენების წაკითხვა ვარშავის აჯანყების მუზეუმში და ფოტომასალების გამოფენის მოწყობა
5. პოლონეთში საქართველოს საელჩოში წიგნების გადაცემა და მოხსენიით გამოსვლა ლ. მლოკოსევიჩის ლაგოდებში მოღვაწეობის შესახებ.
6. პოლონეთის გაზეთ „პოლსკა“ში წერილების დაბეჭდვა და ტელევიზიაში გამოსვლა ლ.მლოკოსევიჩის წიგნის შესახებ, საქართველოში და კერძოდ ლაგოდებში 58 წლის ცხოვრების და მოღვაწეობის შესახებ
7. პოლონეთის კულტურის სამინისტრომ და პოლონეთში საქართველოს საელჩომ ზემოთ აღნიშნული ქალაქების უნივერსიტეტებში გაგვიწიონ დახმარება გამოფენების მოწყობისათვის

ღონისძიების საორგანიზაციო შტაბი E-mail jemal.khachidze@mail.ru
ხელმძღვანელი ჯემალ ხაჩიძე. (+995 99) 183 550

12 ნოემბერი 2008 წელი

შესავალი

წიგნი „ლუდვიგ მლოკოსევიჩი ქართველი ხალხის პოლონელი მეგობარი“ ეძღვნება ლაგოდეხში მის 58 წლის მოღვაწეობის განვლილ პერიოდს, ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის შექმნის საქმეში აქტიურ მონაწილეობას. პოლონეთში ახალგაზრდობის წარსულ წლებს. წიგნში აღწერილია აგრეთვე ლაგოდეხის ისტორიულ ძეგლები, საინგილო როგორც ჰერეთის ულამაზესი მხარე, ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის წარმტაცი ბუნება, მისი ფლორა და ფაუნა

წიგნში აღწერილია პოლონეთის 1851 წლის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი აჯანყების მზადებაში 19 წლის ლუდვიგ მლოკოსევიჩის მონაწილეობა,

არსებულმა მეტად საინტერესო ისტორიულმა მასალებმა მომცა სტიმული დამეწერა წიგნად, რომელიც ინტერესმოკლებული არ იქნებოდა პოლონელი ყველა პროფესიის მკითხველისათვის, რომლის ხელმეორედ ნახვა აღარ იქნება, ხოლო მუდამ შეიძლება მისი მოგონება და წაკითხვა.

განვლილი დღეები ისტორიაში სიცოცხლეს აგრძელებენ, ამიტომ არის რომ, ყოველი ამბავი კი არ კვდება, არამედ კანონზომიერი გაგრძელებაა წარსულისა და დასაბამია მომავლისა.

ასეა აქაც, როცა ამ წიგნის მასალებზე ვმუშაობდი ყოველთვის ვფიქრობდი, რომ პოლონელი და ქართველი ხალხი ამ წიგნის წაკითხვით და არსებული მასალების გაცნობით წარმოდგენილი მაქვს, როგორი აღტაცება ექნებათ, ან მათთვის, ვინც სულ მცირე დროით ერთხელ მაინც კი ყოფილა ლაგოდეხში, საკუთარი თვალით უნახავს ალაზნის მარცხენა მხარეს მდებარე ეს ულამაზესი ლაგოდეხის რაიონი და მსოფლიო მნიშვნელობის სახელმწიფო ნაკრძალი.

ეს წიგნი ვფიქრობ საინტერესო იქნება პოლონელი მკითხველისათვის რადგან უფრო ახლოს გაეცნონ პოლონელი ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდეხში 58 წლის ცხოვრებას და მოღვაწეობას. ცოტაოდენ დახმარებას მაინც გაუწევს პოლონეთის დაინტერესებულ მკითხველს და იქნება მათთვის როგორც ერთ-ერთი საინტერესო წიგნი.

ლაგოდეხის რაიონის ამჟამინდელი მკვიდრი მოსახლეობა ძირითადად 1890-1905-იან წლებშია ჩამოსახლებული იმერეთიდან, რაჭიდან, ქართლიდან დიდი ილია ჭავჭავაძის ინიციატივით და მისი ბანკის ეკონომიკური დახმარებით, ეს ის წლებია როდესაც ლუდვიგ მლოკოსევიჩი ლაგოდეხში უკვე საკმაოდ ცნობილი პიროვნება იყო, ისტორიული მასალებიდან ნათლადაც ჩანს, რომ როცა ილია ჭავჭავაძე კახეთში ხშირად ჩამოდიოდა, ხვდებოდა ლაგოდეხის მოსახლეობას, ამ პერიოდში ლუდვიგ მლოკოსევიჩთან რამდენიმე შეხვედრაც მომხდარა.

თავი I

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის პოლონეთიდან დაწყებული ფიქრები საქართველოსკენ მიმავალ გზაზე (1851 წელი)

ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალის ამჟამინდელი მსოფლიო დიდება, მთელი თაობების თავდადებული შრომა-ღვაწლის შედეგია. ამ ბუნების ქომაგთა რიგში უთუოდ გამოირჩევა ერთ-ერთი მისი დამაარსებელი ლუდვიგ ფრანცის-ძე მლოკოსევიჩი, ეროვნებით პოლონელი, თავისი ქვეყნის განმათავისუფლებელი მოძრაობის აქტიური მონაწილე, რომელმაც მთელი შემდგომი ცხოვრება და მოღვაწეობა საქართველოში კერძოთ ლაგოდებში გაატარა, მან მთელი თავისი 58 წლის განვლილი ცხოვრება კავკასიის და კერძოთ ლაგოდების ბუნების შესწავლის, დაცვისა და წარმოჩენის საქმეს მოახმარა, ეს იყო 1853-1909 წლები.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩი დაიბადა 1831 წელს ქალაქ ვარშავაში გენერალ ფრანც მლოკოსევიჩისა და ანა იანიკოვსკაიას ოჯახში, ჯერ 20 წლისაც არ იყო როცა 1851 წელს პოლონეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი აჯანყების მზადების ერთ-ერთ ხელმძღვანელს და მის რამდენიმე თანამონაწილეებს მეფის რუსეთის მთავრობამ სიკვდილი მიუსაჯეს, მისი დედა ანა იანიკოვსკაია იყო გავლენიანი ოჯახის შვილი, დედის და მისი ახლობლების თხოვნით, მას სიკვდილით დასჯა შეუცვალეს და კავკასიაში გადმოსახლეს და მიაშწესეს თბილისის გრენადერთა პოლკში, რომელიც მაშინ ლაგოდებში იყო განლაგებული.

ლ. მლოკოსევიჩმა არმიაში დაჰყო 1951 წლიდან 1860 წლამდე, სამხედრო სამსახურიდან გადადგომის შემდეგ ლაგოდებშივე დასახლდა ტყესთან ახლოს ვაშლოვანის ტერიტორიაზე, 2 წელსაც არ გაუვლია, რომ ყოფილი პოდპორუჩიკი პოლიციის მკაცრი ზედამხედველობით ვორონეჟში გაიგზავნა ადგილობრივი მცხოვრებთა მღელვარებებში მონაწილეობაში ეჭვის გამო. 6 წლის შემდეგ მას ნება დართეს დაბრუნებულიყო ლაგოდებში, ხოლო მოგვიანებით ისევ დედის მონდომების შედეგად პოლონეთში დაბრუნების უფლებასაც აძლევენ, მაგრამ ლ.მლოკოსევიჩი პოლონეთში აღარ მიდის, რადგან მის ძალღონეს აღემატებოდა მიატოვოს მისთვის საყვარელი და მახლობელი ქვეყანა საქართველო და კონკრეტულად ლაგოდები, რომელიც მისთვის მეორე სამშობლოდ მიაჩნდა და სიცოცხლის ბოლომდეც ლაგოდებში ცხოვრობდა ვორონეჟელი აზნაურის ასულთან ანასთან და შვილებთან ერთად, 1879 წლიდან ლ. მლოკოსევიჩი მუშაობას იწყებს მეტყევის თანამდებობაზე და ლაგოდას ხეობის გვერდით ტყის შესასვლელში იშენებს ქვიტკირის ერთსართულიან სახლს.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩი

ლ. მლოკოსევიჩი მთელი გატაცებით განაგრძობს მუშაობას, ბოტანიკით და ზოოლოგიით დაინტერესებამ, რომელიც ჯერ კიდევ ჭაბუკობის წლებში დაეწყო ახალი ძალით იწყებს ლაგოდების ტყეების, მთის მცენარეულობისა და ტყის ცხოველთა სამყაროს კვლევას. 8-10 წლის შემდეგ თავისი მრავალი წლის დაკვირვებების შედეგები ლ.მლოკოსევიჩმა განაზოგადა ნაშრომში „ტყის მცენარეთა ყვავილობა ლუდვიგ მლოკოსევიჩი ახალგაზრდობის წლებში

ლაგოდებში.“სიცოცხლის ბოლომდე კი მის მიერ შექმნილ სამეცნიერო ნაშრომთა რიცხვი 50- მდე

აღწევდა. რამდენიმე წლის მანძილზე ზედიზედ მიემგზავრება საქართველოს ზღვისპირეთში, სადაც ატარებს ცდებს ჩაისა და ციტრუსების მოსაშენებლად, კახეთში შემოაქვს თამბაქოს და სხვა სამხრეთული კულტურების ნერგები, სწავლობს ვაზის ჯიშებს.

თავის საკარმიდამოსთან ახლოს აწყობს დენდრარიუმს, აკვირდება ეგზოტიკურ მცენარეულ აკლიმარიზაციას, (ხეხუერი, თათრი აკაცია, კორპის ხე, ამერიკული კაკალი, ბამბუკი და სხვა) მცენარეთა თესლები და ნერგები შემოაქვს მსოფლიოს მრავალი ქვეყნიდან.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის სახლი ლაგოდეხში 1862 წელი

მის სახლში მუდამ სტუმრობდა, მოდიან ადგილობრივი მცხოვრებნი, ქართველები, სომხები, რუსები, დაღესტნელები. ზოგი ნერგისათვის, ზოგი რჩევისა თუ მოსარჩლეობისათვის.

ლ. მლოკოსევიჩს თავის მოვალეობად ყოველთვის მიაჩნდა ბუნებისმეტყველების სხვადასხვა საგნების და ჰერბარიუმების შეგროვება მსოფლიო მეცნიერთათვის, რუსეთის, ევროპის ქვეყნების ბაღებისა და მუზეუმებისათვის, ამ მიზნით იგი აწყობს გრძელვადიან ექსპედიციებს დასავლეთ საქართველოში, სპარსეთში, სომხეთში და დაღესტანში, ექსპედიციებიდან ბრუნდებოდა ყვავილების, პეპლების, ფრთოსნების კოლექციებითა და მთელი რიგი ახლი სამეცნიერო აღმოჩენებით. მე რომ ცოტა უფრო შეძლებული ვყოფილიყავი წერდა იგი 1890-იან წლებში წერდა იგი ერთი სოლიდური გამოცემისათვის დაწერილ თავის მოგონებებში- გაცილებით მეტის გაკეთება შეიძლებოდა.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ოჯახი ლაგოდებში 1891 წლის სექტემბერი

ასე თავმდაბლურად აფასებდა თავის ნაღვაწს კაცი, რომელმაც მეცნიერებას კავკასიის მთის და ალპური ზონის მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროს 60-ზე მეტი ახალი სახეობა აღმოუჩინა. ზოგი მათგანი იორდა-სალამი, კავკასიური როჭო და სხვა, დღეს მლოკოსევიჩის სახელთან ერთად იხსენიება. სამეცნიერო საზოგადოება ცხადია დიდად აფასებს მის ღვაწლს, უბრალო მეტყვევს, რომელსაც ბობოქარმა ცხოვრებამ საუნივერსიტეტო განათლებაც კი არ აღირსა, 1895 წელს რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ზოოლოგიური მუზეუმის კორესპოდენტად ირჩევან, 1896 წელს კი აჯილდოებენ რუსეთის გეოგრაფიული საზოგადოების ვერცხლის მედლით კავკასიის ფლორის შესწავლისა და დაღესტნის ეროვნებათა სოციოლოგიურ გამოკვლევებში მონაწილეობისათვის. იგი იყო თბილისის ბუნებისმეტყველების მოყვარულთა საზოგადოების და ალპური კლუბის წევრი.

კავკასიური წიფელი

კავკასიური რცხილა

ქართული მუხა

გინკო

პავლოცნია

ჩვეულბრივი ხურმა

ჩვეულებრივი წაბლი

კავკასიური წაბლი

ლ.მლოკოსევიჩთან მუდმივი მიმოწერა ჰქონდათ მოსკოვის, ლენინგრადის , საქართველოს, სომხეთის ბოტანიკის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტების ცნობილ მეცნიერებს. მას მიმართავდნენ რჩევისათვის, უთანხმებდნენ და სთხოვდნენ ერთობლივი ექსპედიციების მოწყობისათვის, ხდებოდა სამეცნიერო დაკვირვებებისა და ნაშრომთა საქმიანი გაცვლა-გამოცვლა. ლ. მლოკოსევიჩი მთელმა ევროპამ გაიცნო „იყო კავკასიაში, არ ესტუმრო და არ ნახო მლოკოსევიჩი თავის ბინაში, იხსენებს თავის ჩანაწერებშიცნობილი მოგზაური იუნკერი, ეს იგივეა, რომ ჩახვიდე რომში და არ ნახო რომის პაპი.“

ლაგოდების ხეობის ნაკრძალად გადაქცევა- ასეთი მიზანი ქონდა დასახული ლ.მლოკოსევიჩის თავისი ცხოვრების მიზნად, ამ თემაზე წერს სტატიებს იმდროინდელ გაზეთებში და ჟურნალებში, დახმარებისათვის მიმართავს თბილისს, პეტერბურგს, მოსკოვს და თვით შორეულ ტარტუშიც აწვდის ხმას თავის მეგობარს გეოგრაფიასა და ბოტანიკაში, ტარტუს უნივერსიტეტის პროფესორს ნ.ი.კუზნეცოვს, მამას უკვე ქალიშვილი ანაც ეხმარება, რომელმაც პეტერბურგის უნივერსიტეტი დაამთავრა და იქვე ზოოლოგიის ინსტიტუტში მუშაობდა.

ლ. მლოკოსევიჩის ამ უდიდეს და ფრიად საშვილიშვილო წამოწყებულ საქმეში აქტიურად ერთვება თბილისის ბოტანიკური ბაღის მეცნიერ-თანამშრომელი დ.ი.სოსნოვსკიც და ერთობლივად აქვეყნებენ საგაზეთო სტატიებს.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის საფლავი ლაგოდებში

ამდენი ხნის მოღვაწეობის და დაუღალავი შრომის შემდეგ სულ სამი წელი დააკლდა ლ.მლოკოსევიჩს, რომ თავისი ცხოვრების დიდ ნაოცნებარს პირადად მოსწრებოდა, ნაკრძალად გამოცხადებული ეხილა ლაგოდების ეს ცამდე აზვირთული ტყეები. იგი გარდაიცვალა მორიგი ექსპედიციის დროს 1909 წლის 22 ივლისს 78 წლის ასაკში, დაღესტანში ბობოქარი და მღვრიე მდინარის ჯურმუთორის ნაპირებზე. მისი ცხედარი ჩამოასვენეს ლაგოდებში და დაკრძალეს კალინოვკის რუსულ სასაფლაოზე, უკანასკნელ წლებში მის საფლავს განსაკუთრებულად უვლიან ლაგოდებში ერთობლივად ქართველი და პოლონელი ადამიანები. ისე, რომ ლ.მლოკოსევიჩს ფასდაუდებელი დიდი ღვაწლი მიუძღვის ლაგოდების ნაკრძალის შექმნის საქმეში.

ლ.მლოკოსევიჩს ჰყავდა ათი შვილი, აქედან ექვსმა მამის საქმე განაგრძო, ქლიშვილი ანა ენტომოლოგი, როგორც ვთქვით ზოოლოგიის ინსტიტუტში მუშაობდა და ხშირად ხელმძღვანელობდა ლაგოდებში ამ ინსტიტუტის მიერ მოწყობილ ექსპედიციებს, როგორც საარქივო და საგაზეთო მასალებიდან ჩანს მამის მითითებით სწორედ მან რამდენჯერმე მიმართა წერილობით მოსკოვის მეცნიერებათა აკადემიას შუამდგომლობით ლაგოდების ასეთი ულამაზესი ბუნების ნაკრძალის დაარსების თაობაზე. ხოლო მამის გარდაცვალების შემდეგ რუსეთის ენტომოლოგთა საზოგადოების სხდომაზე 1911 წლის 7 დეკემბერს გამოდის მოხსენებით „ლაგოდების ხეობის ტყეები“ და ამტკიცებდა, რომ მდებარეობით ლაგოდების ეს ულამაზესი ადგილი, მდიდარი და მრავალფეროვანი ფლორითა და ფაუნით აუცილებელია დაცული იქნას და მოითხოვდა ნაკრძალად გამოცხადებას.

მეორე ქალიშვილი იულიაც სწავლობდა კავკასიის ფლორას და მისდევდა ტყის მფრინველთა შესწავლას და მოშინაურებას, მისი სახელობის ყვავილი „იულიას ფურისულა“ ლაგოდების ნაკრძალის ერთ-ერთი ენდემია.

ვაჟიშვილი ლეონიდე ბუნების დაცვისა და არქეოლოგიის დარგში მუშაობდა, ხოლო ვიქტორი, აგრეთვე ცნობილი მეტყევე იყო და თავისი სიცოცხლეც მამის მსგავსად სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას დაასრულა მდინარე მაწიმის ხეობაში დაკრძალულია ლაგოდებში.

მამა-პაპის საქმეს ჩვეული კეთილსინდისიერებითა და სიყვარულით განაგრძნობდა ბორის ვიქტორის ძე მლოკოსევიჩი, ბიოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, აფხაზეთის სატყეო-საცდელი სადგურის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში, საქართველოს და აფხაზეთის ასსრ დამსახურებული მეტყევე.

პოლონელი ხალხის გამოჩენილი შვილის ლ.მლოკოსევიჩის სახელი სამუდამოდ შევიდა ბოტანიკოსი მეცნიერების ისტორიაში, მისი ცხოვრების და მოღვაწეობის შესახებ მრავალი მასალა მოიპოვება როგორც რევოლუციამდე, ისე ისე თანამედროვე საბჭოთა და საზღვარგარეთულ ლიტერატურაში, ფლორისა და ფაუნის მსოფლიოს გამოჩენილ მკვლევართა გვერდით. დღევანდელ თაობას დიდი ვალი გვაწევს მოკრძალებული პოლონელი მეტყევისა, რომელმაც საძირკველი ჩაუყარა, დაიცვა და მსოფლიო მნიშვნელობა მიანიჭა საქართველოს ბუნების საკვიველებას დღეს უკვე ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალს, რომლის მთლიანი ფართობია უკვე 24450 ჰექტარი დაცული ტერიტორიად წოდებული.

ლაგოდების საზოგადოება დღესაც დიდ პატივს სცემს ლ. მლოკოსევიჩის ხსოვნას, ლაგოდებში მისი ცხოვრების განვლილ გზას, ნაკრძალის და რაიონის მხარედმცოდნეობის მუზეუმში მოწყობილია მისი მოღვაწეობის ამსახველი ფოტოსურათები და დაცულია მრავალი საინტერესო მასალები მისი ცხოვრების და მოღვაწეობის შესახებ.

ლაგოდებში დღეისათვის კიდევ არის შემორჩენილი ლ.მლოკოსევიჩის 1867 წელს აშენებული ქვიტკირის სახლის კედლები, პრაქტიკულად ჩემი ინციატივით რამდენიმე წლის წინ გასუფთავდა და კეთილმოეწყო ეს ტერიტორია და დენდრარიუმი. ლაგოდებში ამ ადგილისაკენ მიმავალ ერთ ქუჩას 4 წლის რაიონის ადმინისტრაციის გადაწყვეტილებით ეწოდა ლ.მლოკოსევიჩის სახელი, რაც ნიშანია მისი დიდი ღვაწლისა, ერთხელ კიდევ ეს არის ნათელი დადასტურება პოლონეთის და საქართველოს რესპუბლიკების მთავრობების დიდი მეგობრული დამოკიდებულებისა, რაც უკანასკნელ წლებში მიმდინარეობს, სწორედ ეს გახდა საფუძველი იმისა, რომ შევიმუშავეთ 2009 წლის 22 ივლისისათვის ლ.მლოკოსევიჩის გარდაცვალების 100 წლისთავის აღსანიშნავი ლაგოდების და პოლონეთის სამეცნიერო-კულტურული ღონისძიებების გეგმა საქართველოში პოლონეთის საელჩოს მონაწილეობით.

(მლოკოსევიჩის ძველი სახლის სურათი)

ეს იქნება თავისებური მნიშვნელოვანი სავიზიტო ბარათი პოლონელი მეგობრის მეცნიერული და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის დამფასებლთა და შემსწავლელთათვის, უფრო მეტიც ეს არის ქართველი ხალხის მადლიერების ახალი გამოხატულებისა, რომელშიც აქტიურად ჩაებმებიან პოლონეთის კულტურის და სამეცნიერო დაწესებულებების საზოგადო მოღვაწეები, პოლონელი ახალგაზრდა მეცნიერ-თანამშრომლები. პოლონეთის პრესისა და ტელევიზიის საშუალებით სისტემატურად უნდა მიეწოდოს პოლონელ ხალხს იფორმაცია საქართველოში ლ. მლოკოსევიჩის 58 წლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

საგულისხმო და ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ ლუდვიგ მლოკოსევიჩის შვილთა შვილი ანატოლი მლოკოსევიჩი, ამჟამად ცხოვრობს თბილისში და მუშაობს მეტეროლოგიის კვლევით ინსტიტუტში მეცნიერ-თანამშრომლად, მისი დედა ქალბატონი ელენა ალექსანდრეს-ასული თულაშვილი 86 წლისაა, რომელმაც წარმოგვიდგინა წიგნში გამოსაქვეყნებლად წარსული წლების შესანიშნავი განვლილი პერიოდი. ანატოლი მლოკოსევიჩი დღეს ერთადერთი შთამომავალია ლუდვიგ მლოკოსევიჩის შთამომავლობისა, რომელიც დედასთან ერთად სასოებით ინახავს სახელოვანი დიდი პაპის მემორიალურ ნივთებს, ფოტოსურათებს, გამოქვეყნებულ თუ ხელნაწერ თხზულებებს.

პოლონელი ხალხის საყვარელი შვილის და მოქალაქის ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდებში ცხოვრების და მოღვაწეობის გზა, რომელიც საქართველოსათვის სამსახურში გაიღია, მისი მეორე სამშობლოს საყვარელი საქართველოს მიწა-წყლისა და ქართველი ხალხისათვის თავდადებაა, რათა ქართველი მომავალი თაობებისათვის შეენარჩუნებინა ლაგოდების ბუნების სილამაზე, მისი ეს დიდი ღვაწლი გვავალებს სათუთად შევინახოთ მისი სახელი, პატივითა და დიდებით გადავცეთ ქართველ და პოლონელ მომავალ თაობებს.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის მამის ფრანციშეკ მლოკოსევიჩის წარსული პოლონეთში (არქივიდან)

ფრანციშეკ მლოკოსევიჩი დაიბადა 1769 წლის 5 მაისს, კოჟმინსკის გუბერნიის სოფელ კალისკში და გარდაიცვალა ვარშავაში 1845 წლის 23 მარტს. იგი იყო სტანისლავ ავგუსტის ეპოქის პოლონელი ოფიცერი, რომელიც მონაწილეობდა ნაპოლეონის ომებსა და პონიატოვსკის მხარდამხარ. მან ამ პერიოდში თავისი მეომრული მამაცობით მთელ ევროპაში გაითქვა სახელი. როგორც იშვიათმა გამონაკლისმა მან რიგითი მებრძოლიდან გენერლის ტიტულამდე მიაღწია, ამასთან აღსანიშნავია ისიც, რომ იგი საზოგადოების დაბალი ფენის წარმომადგენელი იყო.

დაწყებითი განათლება მან მშობლიურ კალისკში მიიღო, ხოლო როცა 20 წლის გახდა, იგი როგორც რიგითი მებრძოლი შევიდა ქვეითთა მე 8 პოლკში, რომლის რიგებში ბრძოლისას სერჟანტის ჩინით დააჯილდოვეს. ფრანციშეკი მონაწილეობდა პოლონეთის მიერ კოსტიუმკოს ხელმძღვანელობით გამართულ ბემპოლებში 1792 წელს პოდპოლუჩიკის ჩინით. სამწუხაროდ ის ბრძოლა პოლონეთმა წააგო. 1806 წლის დეკემბერში იგი ვარშავის სამთავრის ქვეითთა მე 5 პოლკშია პოლკეიკად და ნახევარი წლის შემდეგ კაპიტნის ჩინს იღებს.

1807 წლის სამხედრო კამპანიის შემდეგ მას აჯილდოებენ Virtuti Militari-ის ორდენით. 1808 წელს მის პოლკს ესპანეთში გადაისვრიან, 1810 წელს მას და მის ხელქვეით 150 ჯარისკაცს ავალეებენ ფრანგების მიერ მლაგის ახლოს აღებული ციხე-სიმაგრის ფუნგირელის დაცვას, ეს ციხე-სიმაგრე გიბრარტალის მხრიდან იცავდა ქალაქს. გიბრარტალის გუბერნატორმა გადაწყვიტა ფუნგირილა აეღო ზღვის მხრიდან საექსპედიციო კორპუსის ძალებით, რომელსაც დორდი ბლაინეი ედგა სათავეში.

1810 წლის 14 ოქტომბერს ინგლისელებმა იერიში მიიტანეს ციხე სიმაგრეზე, რომლის დაცვამ ფ. მლოკოსევიჩის

მეთაურობით გამირულად, მამაცურად უკუაგდო, ხოლო მეორე დღეს ფრანგული და პოლონური დახმარების შემდეგ თავად გადავიდა შეტევაზე, აიღო ინგლისელთა ბატარეა და თავად ლორდი ბრაინერი 8 ოფიცერი და 177 ჯარისკაცი ტყვედ იგდო. ამ მამაცობისათვის ფ. მლოკოსევიჩი უმაღლესი სამხედრო მედლით დააჯილდოვეს. ფუნგურელის დაცვამ პოლონელ მებრძოლებს ევროპული დიდება მოუტანა. 1812 წლის დასაწყისში თავის სამშობლოში დაბრუნებული ფ. მლოკოსევიჩი, როგორც ბატალიონის მეთაური მონაწილეობს ნაპოლეონის რუსეთის სამხედრო კამპანიაში, ჯერ ბერეზინთან გამართულ ბრძოლებში, ხოლო შემდეგ 1813 წელს ლიბლსკთან წარმოებულ სამხედრო მოქმედებებში, რომლის დროსაც იგი მძიმედ დაიჭრა. 1815 წლიდან იგი მაიორის ჩინით ინვალიდთა კორპუსში

მსახურობს. 1817 წელს ფ. მლოკოსევიჩი სამხედრო სამსახურიდან თავისუფლდება და რადივთან ახლოს თავისი ცოლის მამულებში სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობას იწყებს. ივლისის აჯანყების პერიოდში იგი სამხედრო საქმეს უბრუნდება და 1831 წელს პოლკოვნიკის ჩინსაც იღებს. 26 ივლისს მას კალეშინთან რუსების წინააღმდეგ გამართულ ბრძოლაში გამოჩენილი მამაცობისათვის ბრიგადის გენერლობამდე აწინაურებენ. პასკევიჩის მიერ ვარშავაზე თავდასხმებისას ფ. მლოკოსევიჩი უკვე ბრიგადის მეთაურის რანგში იბრძვის. ვარშავის დაცემის შემდეგ დაინახა რა აჯანყების საბედისწერო შეტევები მან გადადგომა ითხოვა, იმპერატორ ნიკოლოზ 1-ს ერთგულება შეჰფიცა და კვლავ თავის მამულებს დაუბრუნდა. 1842 წელს მეფე ნიკოლოზმა მას პოლონეთის სამეფოს თავადის ტიტული უბოძა და ფუნგირელის ღერბიც უფემკაშა.

ფრანციშეკ მლოკოსევიჩი ორჯერ იყო დაქორწინებული, პირველად ანა სოკოლოვსკაიასთან, მასთან ვაჟიშვილი ყავდა, ხოლო მეორედ დაქორწინებული იყო ანა იანიკოვსკაიასთან. მასთან კი სამი ვაჟიშვილი და ორი ქალიშვილი ყავდა. მის შვილებს შორის განსაკუთრებული სახელი და დიდება მოიპოვა 1831 წელს დაბადებულმა ლუდვიგ მლოკოსევიჩმა ბოტანიკოსმა და ზოოლოგმა.

გენერალი ფრანციშეკ მლოკოსევიჩი დაკრძალულია ვარშავაში პოვიასკას სამხედრო სასაფლაოზე.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის შვილთაშვილი
ანატოლი ვიქტორის-ძე მლოკოსევიჩი

მე-19 საუკუნის 30-იანი წლებიდან კონკრეტულად 1831 წელს ვარშავაში დაბადებული ლუდვიგ მლოკოსევიჩის საგვარეულოდან, რომელიც ცხოვრობდა ლაგოდებში და ყავდა 10 შვილი, დღეს საქართველოში ერთადერთი შთამომავალია ანატოლი ვიქტორის-ძე მლოკოსევიჩი, რომელიც 57 წლისაა და ცხოვრობს დედასთან ერთად თბილისში, მისი დედა ქალბატონი ელენე თულაშვილი-მლოკოსევიჩი 86 წლისაა, არის საქართველოს დამსახურებული მხატვარი, 1940 წელს წარჩინებით ოქროს მედალზე დაამთავრა თბილისის 47-ე საშუალო სკოლა და ჩაირიცხა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის

ფილოლოგიის ფაკულტეტზე.

ქალბატონი ელენე თულაშვილი 1942-1945 წლებში გაწვეული იყო ჯარში, ბაქოსა და გროზნოს თავდაცვაში, მონაწილეობდა 339-ე საზენიტო-საარტილერიო პოლკის შემადგენლობაში. დემობილიზაციის შემდეგ ცოლად გაჰყვა ლაგოდებელ პოლონელს ლუდვიგ მლოკოსევიჩის შვილიშვილს ვიქტორ ვიქტორის -ძე მლოკოსევიჩს, ომის შემდეგ სწავლა განაგრძო თბილისის სამხატვრო აკადემიაში, 1957 წელს ე.თულაშვილი გახდა საბჭოთა კავშირის მხატვართა კავშირის წევრი, 1975 წელს კი მიენიჭა საქართველოს დამსახურებული მხატვრის წოდება, ამჟამად პერსონალურ პენსიაზეა.

ანატოლი მლოკოსევიჩი არის უმაღლესი განათლებით, დაამთავრა საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფიზიკის სპეციალობა, წლების განმავლობაში მუშაობს საქართველოს მეტროლოგიის ინსტიტუტში ლაბორატორიის გამგედ, მისი ბევრი დადებითი ბუნებიდან გამომდინარე დღემდე დაუოჯახებელია, ანატოლის დიდი ბაბუა ლ.მლოკოსევიჩი კი ლაგოდებში, რომ ცხოვრობდა (1851-1909 წწ.) ჰყავდა 10 შვილი, 4 ვაჟიშვილი და 6 ქალიშვილი. მიუხედავად იმისა, რომ ის არ არის ბუნებისმცოდნე, ისიც ისევე, როგორც მისი წინაპრები შეყვარებულია ბუნებაზე და კერძოთ ლაგოდების ნაკრძალზე.

ანატოლის აქვს დიდი სურვილი, რომ მოინახულოს და გამოეხმაუროს პოლონეთში მისი დიდი ბაბუის ლუდვიგ მლოკოსევიჩის და ბებუის ანა იანიკოვსკაიას საგვარეულოს ნათესაობას და გაგრძელდეს მათი კავშირები, ვფიქრობთ ეს მოხდება ამ წიგნის საშუალებით.

ლუდვიგ მლოკოსევიჩის შვილიშვილის--ვიქტორ მლოკოსევიჩის მეუღლის თბილისში მცხოვრები ელენე თულაშვილი-მლოკოსევიჩის მოგონებები

ლაგოდებში მცხოვრები პოლონელი ლუდვიგ ფრანცის-ძე მლოკოსევიჩის ოჯახი მრავალშვილიანი იყო, მას ჰყავდა 10 შვილი. აი რამდენიმე მონაცემი მის შთამომავლებზე; ლუდვიგ მლოკოსევიჩის შვილიშვილი ბორის ვიქტორის-ძე მლოკოსევიჩი დაიბადა ლაგოდებში 1914 წელს, ის ექვსი წლის იყო, როცა გარდაეცვალა მამა, რომლის სიკვდილთანაც დაკავშირებულია ლეგენდა. პირველი ვარაუდია იმისა, რომ ის ხევში (უფსკრულში) გადააგდო ბრაკონიერმა, რადგან ვიქტორი ისევე, როგორც ყველა მლოკოსევიჩები, ულმობლად ებრძოდა ლაგოდების მთის ბუნების შენარჩუნებას და შემდეგ როგორც ნაკრძალის მშენებას.

როგორც ლაგოდების ნაკრძალის მეტყვევის თანამდებობის შესრულებისას არსებობდა მისი დალუპვის მეორე ვერსიაც, შესაძლოა გადაეგდო ხევში დათვს, რომელიც იმყოფებოდა ბელებთან ერთად და თავისი ნაშიერების ადამიანისაგან დაცვის მიზნით შეეებრძოლა და გადააგდო ხევში.

ასე იყო თუ ისე, მოხდა უბედური შემთხვევა და ოჯახი დარცა ოჯახის უფროსის გარეშე, ბორის მლოკოსევიჩს, ბაბუის და მამის მსგავსად ძალიან უყვარდა ბუნება. სკოლის დამთავრების შემდეგ ბორის მლოკოსევიჩი მოეწყო სატყეო ინსტიტუტში, მისი ბუნებისადმი სიყვარული შეამჩნია ინსტიტუტის რექტორმა აკადემიკოსმა ვახტანგ გულისაშვილმა, რომელიც გახდა არა მარტო მისი დამრიგებელი და მასწავლებელი არამედ მისი მეგობარიც.

ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ ბორის მლოკოსევიჩი გააგზავნეს ქ. ბარდაში (აზერბაიჯანი) სადაც მას მოუსწრო ომმა, 1941 წლის ივლისში გაწვეული იქნა წითელი არმიის რიგებში, ომის დამთავრების შემდეგ დაბრუნდა მრავალი ჯილდოებით დამშვენებული ლაგოდებში. დაინიშნა ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალის დირექტორის მოადგილედ სამეცნიერო დარგში, მან რამდენიმე წელიწადში აკადემიკოს ვ. გულისაშვილის ხელმძღვანელობით ბრწყინვალედ დაიცვა დისერტაცია და გადაყვანილი იქნა აფხაზეთში ქ.ოჩამჩირეში აფხაზეთის სატყეო კვლევით ინსტიტუტში დირექტორის მოადგილედ, მან დიდი წვლილი შეიტანა თავისი მრავალრიცხოვანი სამეცნიერო შრომებით სატყეო მეურნეობის და ნაკრძალების დაცვის საქმეში. მისი საქმიანობაც როგორც „ტყის ქომავისა“ არაერთხელ აღინიშნა პრესაში.

ბორისის ძმა ვიქტორ ვიქტორის -ძე მლოკოსევიჩი დაიბადა 1920 წელს, მისი მამის და ბაბუის ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდების ნაკრძალში ტრაგიკული დალუპვის შემდეგ, როგორც მისი ძმა და მთელი ოჯახი შეყვარებული იყო ლაგოდების ბუნებაზე. მან წარჩინებით დაამთავრა არქიტექტურული ტექნიკუმი და ისიც გაწვეული იქნა ომში, მთელი ომის განმავლობაში გაიარა გზა სტალინგრადიდან ბერლინამდე, დაჯილდოებული იყო მრავალი ორდენებით და მედლებით, მშვიდობიანად დაბრუნდა მშობლიურ ლაგოდებში და დაიწყო მანაც მუშაობა ლაგოდების ნაკრძალის მეტყვევად. შემდეგ დაამთავრა პოლიტექნიკური ინსტიტუტი არქიტექტორის სპეციალობით და ისევ გაიწვიეს ჯარში სასამსახუროდ რაკეტოდრომის მშენებლობაზე, 1978 წელს დაბრუნდა ლაგოდებში, აგრძელებდა სამსახურს ლაგოდების ჯარში, მაგრამ მოულოდნელად იმავე წელს გარდაიცვალა, დასაფლავებულია ლაგოდებში სამხედრო პატივით.

ელენე თულაშვილი-
პერსონალური პენსიონერი, სამხატვრო აკადემიის ყოფილი მეცნიერ თანამშრომელი,
საქართველოს დამსახურებული მხატვარი,

ერთი ეპიზოდი ლუდვიგ მლოკოსევიჩის წარსულზე

წიგნის ავტორის ბაბუის სიმონ ხაჩიძის პირადი ჩანაწერებიდან.

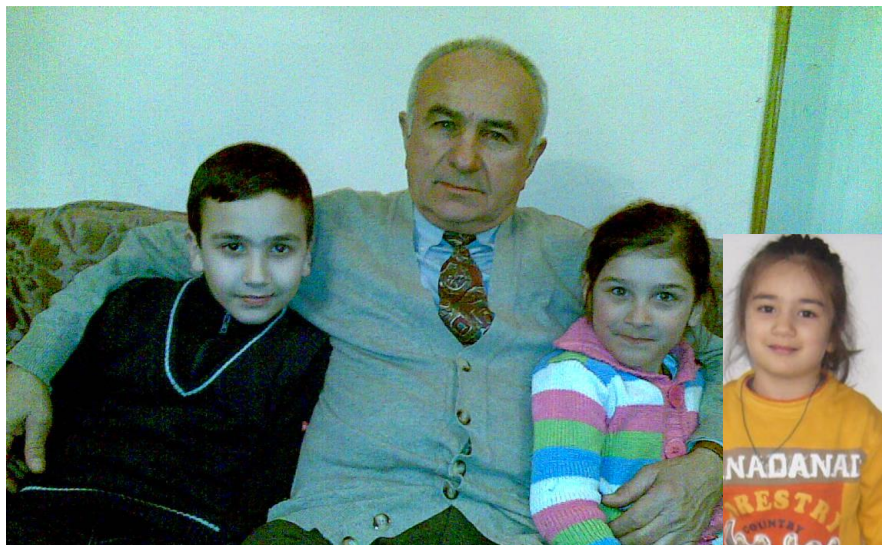

სიღნაღის მაზრის (ლაგოდეხი) სოფელ ყარსუბანში 1903 წელს იმერეთიდან ხარაგაულის რაიონიდან ჩამოსახლდა ჩემი ბაბუა სიმონ ხაჩიძე, რომელიც იყო განსწავლული და სოფელში რუსულის კარგი მცოდნე, მის პირად ჩანაწერებში მოხსენიებულია, რომ იგი რამდენჯერმე სტუმრობდა ლაგოდეხში ლუდვიგ მლოკოსევიჩს და კარგი ურთიერთობაც დაუმყარებიათ, საუბრობდნენ გამართულ რუსულ ენაზე და ქართულადაც.

ერთხელ 1906 წლის მაისში ლ.მლოკოსევიჩი ყოფილა სიღნაღის მაზრაში, ლაგოდეხში უკან დაბრუნების დროს სტუმრად სწვევია სოფელ ყარსუბანში ჩემს ბაბუას სიმონ ხაჩიძეს და ერთი დღეც დარჩენილა მასთან. ძალიან მოსწონებია ბაბუას საკარმიდამო, გაშენებული ვენახი, მრავალი ჯიშის ბალი, მსხალი და სხვა მრავალი ხეხილი, ბაბუას 20-მდე სხვადასხვა ჯიშის ნამყენი ხეხილის

ნერგებიც გაუტანებია.

ძალიან მოსწონებია ლ.მლოკოსევიჩს ქართული ღვინო, ბაბუასათვის საუბარში მოუყვლია პოლონეთში თავისი სიჭაბუკის წლები და შემდეგ თუ როგორ და რისთვის გადმოასახლეს კავკასიაში, როგორ მოხვდა ლაგოდეხში. აქ გატარებული განვლილი წლები ლ.მლოკოსევიჩს აღუნიშნავს, რომ მისთვის საქართველო უკვე ამ წლების განმავლობაში წარმოიქმნა, როგორც მეორე სამშობლო. ბევრი უსაუბრია პოლონეთში თავისი საგვარეულოს და თავისი სამშობლოსადმი უსაზღვრო სიყვარულის შესახებ.

წიგნის ავტორი ჯემალ ხაჩიძე შვილიშვილებთან ერთად მარიამი, ანზორიკა და ანასტასია

თავი 2

საქართველოში ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი (დაცული ტერიტორია) ბუნების უძველესი ქმნილება

საქართველოში ყველაზე ღირსშესანიშნავ ადგილს წარმოადგენს ლაგოდეხის რაიონის უძველესი სახელმწიფო კომპლექსური ნაკრძალი (დაცული ტერიტორია) რომელსაც 24668 ჰექტარი ფართობი უჭირავს, აქედან ტყით დაფარულია 12346 ჰექტარი (72%) დანარჩენი 5322 ჰექტარი ალპური სამოვარია.

სამხრეთის მხრიდან ნაკრძალის საზღვარი იწყება ზღვის დონიდან 450 მტრ სიმალიდან და ყველაზე მაღალ სიმაღლეს აღწევს 3500 მეტრს, აღმოსავლეთით-ნაკრძალს ესაზღვრება მდინარე მაწიმის ხევი, რომელიც ერთდროულად წარმოადგენს საქართველოს საზღვარს აზერბაიჯანის რესპუბლიკასთან, დასვლეთიდან- მსხალგორის წყალგამყოფი ქედი, ჩრდილოეთიდან-მთავარი კავკასიონი, რომელიც ამავე დროს წარმოადგენს საქართველოს საზღვარს დაღესტანის ასსრ-თან ანუ რუსეთის ფედერაციასთან, სამხრეთით ესაზღვრება ლაგოდეხი და რაიონის სოფლები. ნაკრძალის ტერიტორიაზე ყველაზე მაღალია ქოჩალოს ქედი, რომელიც აღწევს ზღვის დონიდან 2500 მეტრის სიმაღლეს, შემდეგ კუდიგორის და ნინიგორის ქედები.

ქალაქი ლაგოდეხი, ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი (დაცული ტერიტორია)

ლაგოდეხში მიმავალი გზა, ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი (დაცული ტერიტორია)

ფლორისა და ფაუნის მდიდარმა ამ ადგილებმა ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში მიიზიდა ბუნების მოყვარულთა და მკვლევართა ყურადღება. სწორედ ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ინიციატივით კავკასიური როჭო დამოუკიდებელ სახეობად აღიარეს და აღმომჩენის პატივსაცემად მისი სახელი უწოდეს Terra Mlokosiewizi, ლ.მლოკოსევიჩის სახელს უკავშირდება ასევე ლაგოდეხის ნაკრძალში აღწერილი რამდენიმე მცენარის სახეობა და მის მიერ მოწყობილი დენდროპარკი, რომელიც ნაკრძლის (დაცული ტერიტორია) მიმდებარედ დღემდე არსებობს.

ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის (დაცული ტერიტორია) ცენტრალური შესასვლელი

1903 წელს ლაგოდეხის ხეობა იჯარით ქონდა გადაცემული რუს თავად სანტონადო დემიდოვს, წესები, რომელიც რუსმა თავადმა მისთვის გადაცემულ ტყეებზე დააწესა მკაცრი იყო. ამ ტერიტორიებზე ნადირობის უფლება მხოლოდ დემიდოვის ოჯახის წევრებს და მის სტუმრებს ჰქონდათ. ნადირობა, ხის ჭრა, საქონლის ძოვება და თიბვა ყველა დანარჩენისთვის აკრძალული იყო. რუსი თავადის მიერ შექმნილი მეურნეობა ნაკძალის ფუნქციას ასრულებდა.

ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალს (დაცული ტერიტორია) საქართველოში სხვა ნაკრძალებთან შედარებით არსებობის ხანგრძლივი ისტორია აქვს, რომლის პირველი ფუძემდებელია კავკასიის ფლორის გამოჩენილი მკვლევარი პოლონელი ლუდვიგ მლოკოსევიჩი და ბოტანიკოსი პროფესორი ნიკოლოზ კუზნეცოვი.

ნიკოლოზ კუზნეცოვი პეტერბურგის
მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპოდენტი

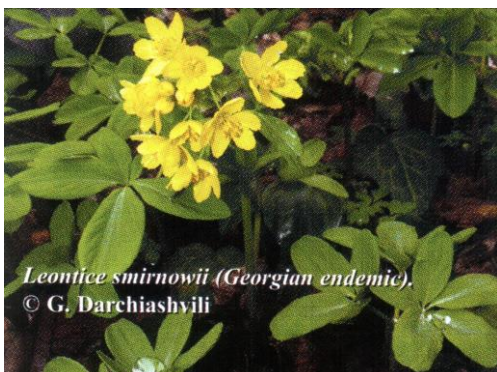
1912 წელს ამ ტერიტორიის ორი ხეობა–შრომის ხევი და ლაგოდეხის ხევი ნაკრძალად გამოცხადდა. მაგარმ მის დაცვას საფუძველი ჩაეყარა 1917 წლის შემდეგ. ლაგოდეხის ნაკრძალი ამჟამად (დაცული ტერიტორია) თავისი შინაარსით და პროფილით წარმოადგენს სამეცნიერო-კვლევით ცენტრს, იგი ამჟამად საუკეთესო ბაზაა საზღვარგარეთის ქვეყნების სამეცნიერო კვლევისა და სტუდენტთა საწარმოო პრაქტიკისათვის.

ყოველწლიურად საზღვარგარეთის ქვეყნების ათასობით სპეციალისტი და ტურისტი ათვალთვრებს ნაკრძალის ლამაზ ბუნებას, მის ღირსშესანიშნავ ადგილებს, მხარეთმცოდნეობის მუზეუმს, რომლის ბუნების სილამაზით შთაგონებული ბევრი საინტერესო სტრიქონებია ჩაწერილი შთაბეჭდილებების სქელყდიან წიგნში.

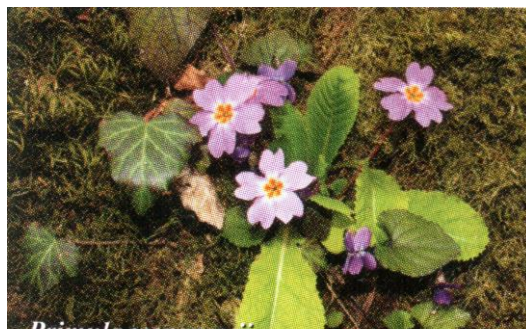

ლაგოდეხის ნაკრძალში ნინოს ხევის ჩანჩქერი

რაიონის ცენტრის 1 კილომეტრზე მდებარეობს სწორედ ეს დაცული ტერიტორია, რომლისკენაც ვაშლოვანის ქუჩის გავლით მიემართება ნაკრძალში შესასვლელი ცენტრალური ასფალტირებული გზა, რომელიც შორიდანვე იპყრობს სტუმართა ყურადღებას. დაცული ტერიტორიის შესასვლელი ადგილი გასულ წელს კიდევ უფრო კეთილმოეწყო და გალამაზდა.

2003 წელს ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის ბაზაზე შეიქმნა ორი დაცული ტერიტორია; ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი 22 266 ჰექტარი და ლაგოდეხის ადკვეთილი 1992 ჰექტარი. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორია ახალი ტურიზმის სფეროს განვითარების მიზნით შეიქმნა, რომლის ძირითადი მიზანია ბუნების დაცვის პარალელურად სამეცნიერო საგანმანათლებლო მიმართულებაც.

იულის ფურისულა - ლ. მლოკოსევიჩის ერთ-ერთი ქალიშვილის სახელწოდება

შესასვლელ ამ ადგილიდან იწყება უზარმაზარი ცამდე აზვირთული ხეებისაგან შემდგარი ტყის მასივები, მწვანე მრავალნაირი ყვავილოვანი და ბალახოვანი საფარით. აქ არავითარი ხელოვნების სილამაზე არ შეედრება იმას, რაც ბუნებას თავისით შეუქმნია და წარმოდგენილია ლამაზი ბუნების სახით.

Prignula juliae
(Caucasus endemic)
© Sh. Eriashvili

Lilium szovitsianum.
© Sh. Eriashvili

მთის შროშანი

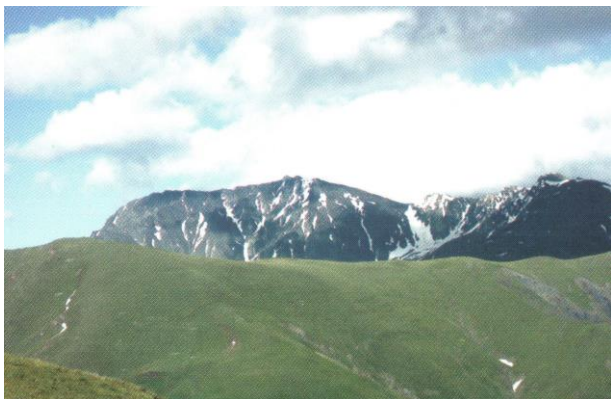

Pachyphragma macrophyllum.
© G. Darchiashvili

ლაგოდეხის ნაკრძალის (დაცული ტერიტორია) რელიეფი მის უმეტეს ნაწილში მრავალფეროვანია, მდიდარია მდინარეებით და მთის ნაკადულებით. ხეობებში მაღალი კლდოვანი ნაპრალებიდან მუდმივად გადმოჩქებს ჩანჩქერები, რომელთა მიდამოები

დაფარულია ბუნების ლამაზი მრავალნაირი მცენარეებით. ტყის მრავალნაირმა ყვავილებმა ჯერ კიდევ ადრე მეცნიერების და განსაკუთრებით უცხოელი სტუმრების დიდი ყურადღება მიიპყრო. აქ გავრცელებული ყვავილებიდან საინტერესოა: ცისტვალა, თეთრყვავილა, მთის შროშანი, ფურისულა, აქედან ერთ-ერთ ყვავილს ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ქალიშვილის „იულიას ფურისულა“ ლაგოდების ნაკრძალში დღესაც მისი სახელწოდებითაა ცნობილი, იულიაც მამის მსგავსად სწავლობდა და აკვირდებოდა ლაგოდების ფლორას, მისდებდა ტყის ფრინველთა მოშინაურებას.

ნაკრძალის ტერიტორია, ხეობები და მთის კალთები დაფარულია ტყეებით, რომლებიც შეიცავენ მრავალ მერქნიან ჯიშებს, ხეებისა და ბუჩქების სახით. ტყეები აქ ზღვის დონიდან დაახლოებით 2000 მეტრ სიმაღლემდე აღწევენ და მათი გავრცელება უფრო ზევით შეზღუდულია კლიმატის თავისებური სიმკაცრის გამო. 1500 მეტრ სიმაღლის ზევით ტყის მასივები თანდათან ნაკლები ხდება და იწყება ბალახეული საფარი, ზოგიერთი ბალახი ორ მეტრამდეც აღწევს, ხოლო მრავალნაირი ყვავილოვანი მცენარეების სილამაზე მნახველზე მართლაც ზღაპრულ შთაბეჭდილებას ტოვებს.

მთავარი კავკასიონის ქედი დაღესტანის საზღვარი

ზღვის დონიდან 2000-2500 მეტრ სიმაღლეზე კლიმატი უფრო მკაცრი ხდება, რის გამოც მაღალი ბალახეული საფარი იცვლება და იწყება ალპური ზონა დაბალი ბალახეული საფარით, ბუნებას ამ ტერიტორიისათვის მკაცრი კლიმატის გამძლე მცენარეები შეურჩევია, ნაკრძალის მაღალი მთიანი ადგილები ხასიათდება ტენიანი კლიმატით, ცივი ზამთარი და მოკლე გრილი ზაფხული, ძლიერი ქარი იშვიათად იცის და მისი საშუალო წლიური სიჩქარე ლაგოდების ჰიდრომეტეოსადგურის მონაცემებით 1,1 მ/წამს არ აღემატება, იშვიათია ქარიშხალიც.

კავკასიური როჭო

კავკასიური არწივი

ნაკრძალის ტერიტორიის (დაცული ტერიტორია) რელიეფისა და მცენარეთა საფარის ასეთმა მრავალფეროვნებამ დაამკვიდრა ამ ტერიტორიაზე სხვა სიმდიდრეც, ცხოველთა მრავალფეროვნებაც, აქ გვხვდებიან 42 სახეობის მუქუმწოვარა ცხოველები, ჯოგებად გვხვდება ჯიხვი, კავკასიური არჩვი, კავკასიური ირემი, შველი, კავკასიური მურა, დათვი, ფოცხვერი, გარეული ღორი, მაჩვი, იშვიათად მგელიც და სხვა. ფრინველებიდან აღრიცხულია 120 სახეობის მტაცებელი და გარეგნულად ლამაზი მგალობელი ფრინველები.

ნაკრძალის ბუნების ამ სილამაზეს კიდევ უფრო ამკობს თავისი სილამაზით ტყის განუყოფელი ბინადარნი ირემი და შველი, ხოლო უფრო ზევით კლდეებიან ადგილებში გვხვდება ჯიხვი, კავკასიის მაჩვი და ცხოველთა სამყაროს სხვა წარმომადგენლები

კავკასიური ჯიხვები

ლაგოდების ნაკრძალის ტერიტორიაზე საკმაოდ ბევრია მდინარეები, აქ რამდენიმე დიდი მდინარე მოედინება; მაწიმის წყალი, ლაგოდების წყალი, შრომის წყალი, ნინიგორის წყალი, აქვე მოედინებიან შედარებით პატარა მდინარეები და მათ შერქმეული აქვთ თავისი სახელები, სალესავის ხევის წყალი, ბნელი ხეობის წყალი და სხვა. ამ დიდი და პატარ მდინარეების სათავე იწყება ალპური მდელოებიდან და თავისი დინების გზაზე ქმნიან სხვადასხვა სიმაღლის ჩანჩქერებს, მოედინებიან დიდი დინებით და ხმაურით, ანკარა ნაკადულებში ბევრია კალმახი, ამ ტერიტორიაზე მრავლადაა გოგირდოვანი მინერალური წყაროებიც.

მეტად საინტერესოა და მნახველთა დიდ შთაბეჭდილებას ახდენს ალპურ ზონაში, ზღვის დონიდან 3000 მეტრზე მყინვარული წარმოშობის შავი მთის ტბა, რომელიც 25 ჰექტრამდე ფართობს აღწევს, ამ მიდამოებში განლაგებულია პატარ-პატარ ტბებიც.

ნაკრძალის ტერიტორიის სხვადასხვა სიმაღლეზე გავრცელებულია ტყის ხეთა ჯიშები: მუხა, ვერხვი, ლაფანი, რცხილა, წიფელი, ცაცხვი, თელა, წაბლი, იფანი, ლეკის ხე, მურყანი.

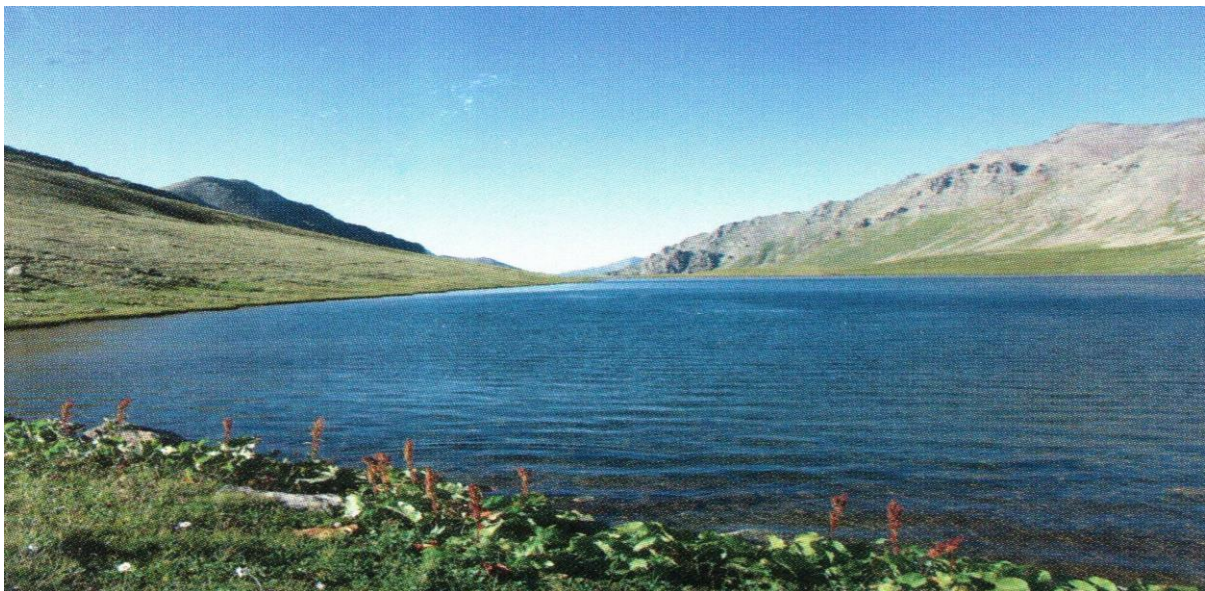
როცა უკვირდები ნაკრძალის ბუნების მრავალფეროვნებას, მისი მთების განლაგებას, ფიქრობ, ნუთუ რამ შექმნა ასეთი სილამაზე, მართლაც რა რთული და ძლიერია ბუნება. ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის (დაცული ტერიტორია) ეს ბუნება იმდენად მდიდარი და მრავალფეროვანია, რომ წიგნში ამ მასალის გამოცემის მიზანია, რომ ყოველ ადამიანში პოლონელი იქნება თუ სხვა ქვეყნის მოქალაქე ლაგოდეხელთა მეგობარი, გაადვივოს ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის (დაცული ტერიტორია) ლამაზი და მდიდარი ბუნების ისტორიული წარსული.

ლაგოდეხის ნაკრძალი მდინარის ხეობა ზამთარში

მდინარე ლაგოდეხის ხევი

კავკასიის შავი კლდეების ტბა 25 ჰა. ზღვის დონიდან 3 000 მეტრზე

ლაგოდების დაცულ ტერიტორიაზე შესაძლებელია შემდეგი სახის ტურების ორგანიზება:

1. ფრინველებზე დაკვირვება, 2. ლაშქრობები და ექსპედიციები, 3. ისტორიულ-კულტურული მოგზაურობა, 4. მოგზაურობა ფოტო მოყვარულთათვის, 5. სამოყვარულო თევზაობა, 6. ღია ცის ქვეშ კარვების გაშლა და ღამის თევა.

ლაგოდების ნაკრძალში სამმაგი ჩანჩქერი ტურისტების სასიამოვნო დასასვენებელი

ტურისტული მარშრუტები ლაგოდების დაცულ ტერიტორიაზე.

1. ლაგოდების ჩანჩქერი---- მარშრუტი იწყება დაცული ტერიტორიის დირექციიდან, მიემართება მდინარე შრომის ხევის მარცხენა მხარეს, საფეხმავლო ბილიკით შედის ხეობაში და გზას ჩანჩქერამდე მიუყვება. ვიზიტორებს საშუალება ეძლევათ ნახონ: ხელუხლებელი ფართოფოთლოვანი ტყე, სხვადასხვა სახეობის საუკუნოვანი ხეები, კლდეებიდან გადმონადენი წყაროები და მინერალური გოგირდოვანი წყლები, გზაზე შეიძლება შეხვდეთ; შველს, ირემს, გარეულ ღორს, დაინახოთ მდინარეში მცურავი კალმახი. (მარშრუტის სიგრძე 7 კმ. დრო 5-6 სთ).

2. გურგენიანის ჩანჩქერი---- მარშრუტი იწყება დაცული ტერიტორიის დირექციიდან სოფელ გურგენიანში, ნინოს ხევის ხეობის დასაწყისამდე, ავტომანქანითაც მიემართებიან, შემდეგ გზას აგრძელებენ ფეხით და ჩანჩქერამდე ვიწრო ბილიკს მიუყვებიან. გზად ვიზიტორები ნახავენ მრავალსაუკუნოვან ცაცხვის ხეს, კლდეებზე გამომდინარე ანკარა წყაროებს, შეიძლება შეხვდეთ: ირემს, შველს, გარეულ ღორს და მტაცებელ ფრინველებს. (მარშრუტის სიგრძე 8 კმ, დრო 7-8 სთ).

3. **მაჭის ციხე**---- მარშრუტი იწყება ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიის დირექციიდან, სოფელ მაწიმის უბნიდან და ბილიკით მიუყვება მდინარე მაწიმჩაის პარალელურად „მაჭის ციხემდე“ ვიზიტორს ეძლევა საშუალება დაათვალიეროს მე-7 საუკუნის პერიოდის არჩილ მეფის ძველი ციხე-ქალაქი გარშემორტყმული 1 მეტრი სიგანის გალავნით, პატარა ეკლესიით, მიწისქვეშა გასასვლელებითა და იმ დროს იქ მდგარი შენობების ნანგრევებით, აქ არის მიწის ქვეშ დარბაზები, რომლებიც გამოიყენებოდა მეფათა თავშესაფრად და დილეგებად. (მარშრუტის სიგრძე 4 კმ, დრო 3 სთ)

4. **შავი კლდეების ტბა**---- მარშრუტი იწყება დაცული ტერიტორიის დირექციიდან. ვიზიტორები პირდაპირ მიემართებიან ლაგოდეხის ჩანჩქერის მიმართულებით, შემდეგ ალპურ ზონას შავი კლდეების ტბის მიმართულებით, საფეხმავლო ბილიკით, შესაძლებელია ცხენებითაც, ღამეს გაათენებენ კარვებში (მეტესადგურთან) დილით დაიწყება მსვლელობა და დღის 2-3 საათზე იქნებით შავი კლდეების ტბაზე. (მარშრუტის სიგრძე 25 კმ)

ლაგოდეხის ტურისტული ბაზა, ნაკრძალის

ლაგოდეხის ნაკრძალისადმი ყურადღება შემდგომში კიდევ უფრო გაიზარდა 1947 წლის შემდეგ, როცა საქართველოში შეიქმნა ნაკრძალების სამმართველო რომლის ხელმძღვანელი იყო აკადემიკოსი ნიკო კეცხოველი, მასთან ერთად დიდი სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობით დაინტერესდნენ საქართველოს მეცნიერები პირადად აკადემიკოსი ვახტანგ გულისაშვილი. საქართველოს სხვა ნაკრძალებთან ერთად ლაგოდეხის ნაკრძალსაც ძალზე დიდი ყურადღება მიექცა, ყველა პირობა შეიქმნა აქ არსებული ისტორიული სიმდიდრის დაცვისათვის.

1986 წელს ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალში იყვნენ უკრაინის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი კ.სიტნიკი, საბჭოთა კავშირის ბოტანიკოს საზოგადოების ვიცე-პრეზიდენტი აკადემიკოსი ა.ტახტაჯიანი, 1985 წელს ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი დაათვალიერეს ფინეთის ნაკრძალების და სატყეო მეურნეობების დელეგაციამ, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ფინეთის ნაკრძალების გენერალური დირექტორი ტ. კორპეკა. 1982 წლის აგვისტოში ლაგოდეხის ნაკრძალის ღირსშესანიშნავი ადგილები დაათვალიერეს საზღვარგარეთის ქვეყნების დელეგაციამ, ამერიკიდან პროფესორი ვ.სიბლი, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის პროფესორი ა.კალიში, იყვნენ აგრეთვე კანადის, შვეციის, საფრანგეთის და სხვა ქვეყნების პროფესორები და აკადემიკოსები. 1984 წელს ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალში ჩატარდა დენდროლოგთა მსოფლიო კონგრესის კონფერენცია, იყო 70 კაცი

მ.შ. ინგლისის, ამერიკის, საფრანგეთის, გერმანიის, პოლონეთის ქვეყნების ბოტანიკური ბაღების და სამეცნიერო დაწესებულებების აკადემიკოსები და პროფესორები, ნაკრძალის შთაბეჭდილებების წიგნში თავიანთი ჩანაწერები გააკეთეს ყოფილი ჩეხოსლოვაკიის უნივერსიტეტის პროფესორმა ვ. იარომირმა, ვარშავის ბოტანიკური ინსტიტუტის დირექტორმა პროფესორმა ლ. სტუსლიკი და სხვა გამოჩენილი მეცნიერების მიერ.

ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის ფლორის, ფაუნის და ალპური ნიადაგების საკითხებზე დაცულია 15-დე საკანდიდატო და სადოქტორო დისერტაცია, საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის ყოფილ რექტორს და ამჟამად ნიადაგმცოდნეობის კათედრის გამგეს, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრ-კორესპოდენტს თენგიზ ურუშაძეს სადოქტორო ნაშრომში სხვა მასალებთან ერთად წარმოდგენილი აქვს ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის ალპური ნიადაგების თვისებები და მათი კავშირი ტყის მცენარეებთან. საქართველოს ბოტანიკის ინსტიტუტის დირექტორის გიორგი ნახუცრიშვილს საკანდიდატო დისერტაციაში მოცემული და შესწავლილი აქვს ლაგოდეხის ნაკრძალის მაღალ მთიანეთის მცენარეული თავისებურებები.

ერთი ეპიზოდი რუსი თავადის სანტონადო დემიდოვის ლაგოდებში ცხოვრების წარსულიდან

რუსეთის მეფის მთავრობის განგარკულებით 1903 წლიდან 1917 წლამდე ლაგოდების ნაკრძალის ეს ტერიტორია იჯარით ჰქონდა აღებული ვინმე რუს მდიდარ თავადს სანტონადო დემიდოვს, ტყეს ემსახურებოდა 10-დე ეგერი, რომელთა უმრავლესობა იყვნენ თუშები, მას აუშენებია ტყის მცველებისათვის ცპეციალური სახლიც. იგი ამავე დროს იცავდა ამ ტყეს.

როგორც ლიტერატურულ წყაროებშია მოცემული ნადირ-

ფრინველი აქ რამდენიმე წელში ისე მომრავლებულა, რომ ს. დემიდოვი აღიარებული ყოფილა ამიერკავკასიაში პირველ სანადირო მეურნეობის მფლობელად. ლუდვიგ მლოკოსევიჩი და სანტონადო დემიდოვი ახლოს იცნობდნენ ერთმანეთს და ლაგოდების ამ შესანიშნავი ბუნების, მდიდარი ფლორის და ფაუნის შესახებ მოსაზრებებს ხშირად უზიარებდნენ.

ს. დემიდოვმა სამოქალაქო ომის პერიოდში ლაგოდების ეს ტერიტორია, რომელიც აღებული ჰქონდა იჯარით მიატოვა და ეს ღირსშესანიშნავი ადგილი სრულიად უპატრონოდ დარჩენილა. ხოლო 1929 წლიდან ეს ტერიტორია 4500 ჰექტრამდე ისევ გამოიყო ნაკრძალად, ხოლო 1935 წლიდან საქართველოს სახკომსაპკოს და ცაკის და დადგენილებით ლაგოდების ნაკრძალი რეორგანიზებული იქნა და გამოცხადდა სრულ (კომპლექსურ) ნაკრძალად 13 000 ჰექტრამდე.

სანტონადო დემიდოვი რუსი მდიდარი თავადი ლაგოდებში ცხოვრობდა 1900-იან წლებში, როცა მას იჯარით ჰქონდა აღებული ლაგოდების მთის ტყეები, მისი ერთ-ერთი შვილისშვილი, ამჟამად ცხოვრობს ლაგოდების რაიონის სოფელ კართუბანში (ბოლოკიანი) დაბადებული 1953 წელს (ანატოლი დემიდოვი ანუ ამჟამად ტარიელ წიქარიშვილი) ასეთია ამ პიროვნების დღემდე გავლილი ცხოვრების მოკლე ისტორია.

სანტონადო დემიდოვის ერთ-ერთი შვილი პეტრე დემიდოვი 1948-50 იან წლებში ცხოვრობდა ლაგოდების რაიონის სოფელ მსხალგორში, ლაგოდებში კაბალგესის მშენებლობის პერიოდში მუშაობდა მთავარ ინჟინრად, ძირითადად მისი უშუალო მონაწილეობითაა დამონტაჟებული ამ გესის დანადგარები.

მისი მეუღლე ყოფილა ლაგოდებელი ჟენია შველიძე, ჰყავდათ ორი ვაჟიშვილი ანატოლი და ვალერი დემიდოვები. პეტრე დემიდოვს 1954 წელს მიუტოვებია ოჯახი, მცირე წლოვანი ბავშვები და წასულა საცხოვრებლად რუსეთში. 1957 წელს 28 წლის ასაკში გარდაცვლილა ბავშვების დედა ჟენია შველიძე, მოხუც ბებიას ბავშვები გაუშვილებია ვალერი სოფელ ცოდნისკარში ----- ოჯახში, ხოლო ანატოლი სოფელ კართუბანში (ბოლოკიანი) გრიგოლ წიქარიშვილის ოჯახში და შეუცვალეს ნამდვილი გვარი და სახელი, გახდა ტარიელ გრიგოლის-ძე წიქარიშვილი, რომელიც ამჟამად ცხოვრობს მათი გამზრდელი მშობლების ბინაში სოფელ ბოლოკიანში.

თავი 3

ლაგოდების და საინგილოს ისტორიულ კულტურული ძეგლები

ლაგოდების რაიონი საქართველოში ერთ-ერთი ულამაზესი და უმდიდრესი რეგიონია, როგორც ადმინისტრაციული ერთეული (რაიონი) 1930 წლის იანვრიდან არსებობს, ლაგოდების რაიონი მდებარეობს საქართველოს აღმოსავლეთ ნაწილში, მდინარე ალაზნის მარცხენა მხარეს, მას ჩრდილოეთიდან ესაზღვრება კავკასიონის მთავარი ქედი, სამხრეთით- მდინარე ალაზანი. აღმოსავლეთით- აზერბაიჯანის რესპუბლიკა, დასავლეთით-ყვარლის რაიონი.

დღევანდელი ლაგოდების რაიონი ნაწილია უძველესი საქართველოს იმ დიდი რეგიონისა ჰერეთი, რომ ერქვა, უხსოვარი დროიდანვე აითვისეს ეს მაღლიანი მიწა ქართველმა ტომებმა და დაიწყეს სოფლის მეურნეობის განვითარება, რასაც ადასტურებენ მატერიალური და კულტურული დღემდე შემორჩენილი ძეგლები, რომელიც უხვად გვხვდება

ლაგოდების რაიონსა და საინგილოში ამჟამად (აზერბაიჯანის რესპუბლიკა)

წიგნის ამ ნაწილში პოლონელ მკითხველს, ლაგოდებში ჩამოსულ ტურისტებს მიიწოდებოდა მოკლედ გავაცნო არქეოლოგთა მიერ ლაგოდების რაიონის ტერიტორიაზე სხვადასხვა დროს მოკვლეული მასალები. მეფე პოეტების, თეიმურაზის და არჩილ ბაგრატიონების, ასევე იოანე და ვახუშტი ბატონიშვილების ლიტერატურულ ნაწარმოებებიდან და ისტორიულ გეოგრაფიულ ნაშრომებიდან მოცემულ საინტერესო მასალებს, რომლებშიც აღწერილია ჰერეთისა და კახეთის, მდ. ალაზან გამოღმა ლაგოდების ისტორიულ ძეგლებს და ტოპონიმებს.

ლაგოდების რაიონი, სოფელი მაწიმი მაჭის (თოღას) ციხე ეკლესია VII საუკუნე

ლაგოდეხის რაიონი სოფელი არემფერანი, ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესია. ხომატიანი XVII საუკუნე

ლაგოდეხის რაიონის ტერიტორიაზე 1990 წლამდე მიკვლეულია და აღრიცხულია მე-7 საუკუნიდან 50-ზე მეტი ისტორიული ძეგლები, ციხე-სიმაგრეებისა და ტაძრების სახით. აქედან ჰერეთის ისტორიული პერიოდის ძეგლებს მიეკუთვნებიან ლაკუასტისა და ტრაწაყალის ციხე-სიმაგრეები, ლაგოდეხის სამონასტრო კომპლექსი, მაჭის (თოლას) ციხე ეკლესიითურთ, სოფელ კართუბნის ციხე-სიმაგრე, სოფელ თელის გორაზე შემორჩენილი ციხე-გალავანი, ეკლესიის ნანგრევები სოფელ ჭიაურის ტერიტორიაზე, სოფელ მაწიმისა და კაბლის ხეობებში სხვადასხვა დანიშნულების ნაგებობათა ნაშთები, რომლებიც მე-8 საუკუნით თარიღდებიან.

ლაგოდეხის რაიონის ტერიტორიაზე შემორჩენილია გვიანფეოდალური ხანის ისტორიული ძეგლებიც. მათ შორის ინტერესს იწვევს სოფელ ლელიანის წმიდა თედორეს 10-11-ე საუკუნეების, ფონის სამების 17-ე საუკუნის, არემფერანის ხომატის 17-ესაუკუნის ტაძრები, რაც მეტყველებს იმაზე, რომ ჰერეთის მთლიან ტერიტორიაზე და კონკრეტულად ლაგოდეხშიც მიუხედავად მტრის მრავალგზის შემოსევებისა, ამ ადგილებში ქართველი ხალხი მედგრად განაგრძობდა ცხოვრებას და მამაცურად იცავდნენ ქვეყანას მრავალი შემოსევებისაგან.

ლაგოდეხის რაიონი, სოფელ კართუბნის
ციხე-სიმაგრე XVI-XVII საუკუნე

სოფელ ცოდნისკარში (თელა) წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია 1997 წელი

ლაგოდეხის რაიონში წინა საუკუნეების ისტორიულ ძეგლებს ბოლო 10 წელიწადში კიდევ შეემატა რამდენიმე ახალი ეკლესია, სოფელ ცოდნისკარში თელაზე წმინდა გიორგის სახელობის, ლაგოდეხის ცენტრში სამების ეკლესია, რომელიც საქართველოს პატრიარქის ილია 2-ს მიერ იქნა კურთხეული. სოფელ კართუბანში წმინდა ნიკოლოზის ეკლესია, სოფელ გიორგეთში და სოფელ გურგენიანში აშენდა ახალი ეკლესიები.

სოფელ კართუბანში წმინდა ნიკოლოზის სახელობის ეკლესია 2008 წელი

ლაგოდეხის რაიონის ისტორიის შესწავლის საქმეში თვალსაჩინო წვლილი შეაქვს 1970-იან წლებში ჩემი ლაგოდეხის კომკავშირის რაიკომის პირველ მდივნად მუშაობის დროს შექმნილ მხარეთმცოდნეობის მუზეუმს პარტიის რაიკომთან ერთად, განყოფილების გამგის ისტორიკოსს შოველი კაკანაძის დიდი დახმარებით. მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში თავმოყრილია მთელი რაიონის საინტერესო არქეოლოგიური და ეთნოგრაფიული ექსპონატები, რომელიც გაბნეული იყო სკოლებში და ცალკეულ ოჯახებში, აქ არის ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდეხში ცხოვრების და მოღვაწეობის ფოტოსურათები, მისი დროინდელი ჩანაწერების სარქივო მრავალი საინტერესო მასალები ლაგოდეხის ნაკრძალთან დაკავშირებით. აგრეთვე ნაკრძალის ადმინისტრაციულ შენობაში მოწყობილია ლ. მლოკოსევიჩის და ნ. კუზნეცოვის ფოტოსურათების გამოფენა.

ლაგოდეხის ტერიტორიაზე აღმოჩენილი არქეოლოგიური ნივთებიდან საინტერესოა პატარა თასები, რომლებიც სარიტუალო დანისნულებისა უნდა ყოფილიყო, ყურადღებას იპყრობს აგრეთვე სამფეხა თასები, თუნგები, ქოთნები და დერგები. ამ დარგის პეციალისტები არქეოლოგები, ალაზნის ველის ასეთ კერამიკას მიაკუთვნებენ ძველი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეს.

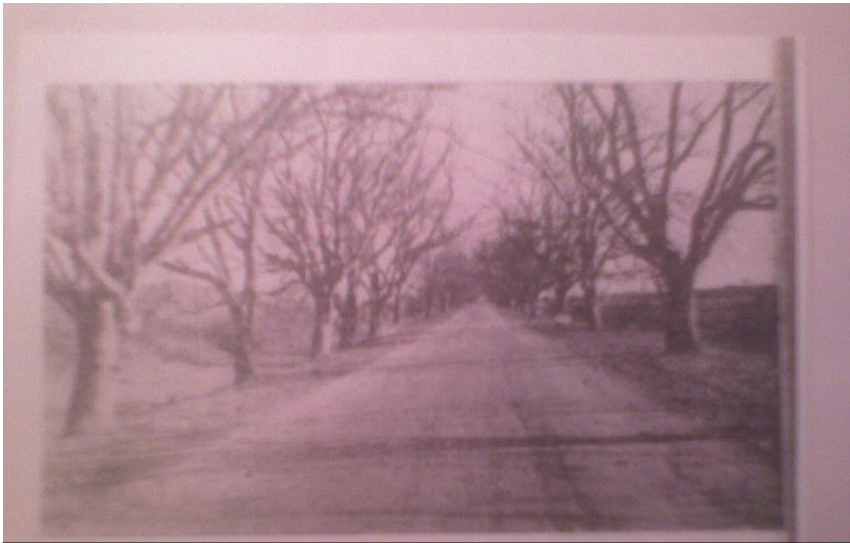
ქართველი ისტორიკოს-არქეოლოგი მეცნიერები როცა ალაზნის ველის კერამიკას განიხილავენ, ასაბუთებენ, რომ ამ კერამიკის მქონე ხალხს კარგად ჰქონიათ განვითარებული მიწათმოქმედება. იცოდნენ ვაზის მოვლაც, რაზეც მიგვითითებს მთელი რიგი სხვადასხვა საღვინე ჭურჭელი. მისდევდნენ მესაქონლეობასაც, აქედან ჩანს, რომ ძველი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეში ლაგოდეხის ტერიტორიაზე საკმაოდ მაღალი მატერიალური კულტურის მქონე ხალხს უცხოვრია.

ლაგოდების რაიონი სოფელ ლელიანში წმინდა თედორეს სახელობის ეკლესია X-XI საუკუნე

ლაგოდების შესახებ საინტერესო წერილობითი ცნობებია არწერილი „ქართლის ცხოვრება“ში, აქ იხსენიება ნუხპატის ხეობა, რომელსაც ახლა მაწიმის ხეობა ეწოდება და მდებარეობს ლაგოდების რაიონში. ეს ცნობები მიეკუთვნება ადრეფეოდალურ ხანას და ეხება ამ ხეობაში ქრისტიანობის გავრცელებას. ეს უკავშირდება არჩილ მეფეს (688-718 წწ) რომელმაც „ხევსა ლაკუასტისასა აღაშენა ციხე და აღაშენა ციხე-ქალაქი ერთი ნუხპატის ორთა წყალთა შუა“

გამოჩენილი ქართველი ისტორიკოსი ჰერეთ-კახეთისა და კერძოთ საინგილოს მკვლევარი მოსე ჯანაშვილი თვით საინგილოს მკვიდრი, იგი შემდეგნაირად ასაბუთებს, რომ „ ლაგოდები არის ცვლილება მის თავდაპირველი სახელისა ლაკვასტი, აღსანიშნავია ისიც, რომ შემდეგ აქ არსებულ ლაკუასტის ციხე-სიმაგრესა და მონასტერს ლაგოეთს და ლაგოდებს უწოდებდნენ. ლაგოდები ქართული წარმომავლობისაა და აქ ქართველთა დასახლების ისტორიას ასახავს. ხოლო, რაც შეეხება 1830 წლიდან ლაგოდებში არსებული რუსული ჯარის ოფიცრების მიერ, რუსულ პრესაში გამოქვეყნებულ წერილებს, ლაგოდები დაერქვა ვითომ „ლაგირ ოტდინას“გამო ეს არასწორი და მცდარი მოსაზრებაა.

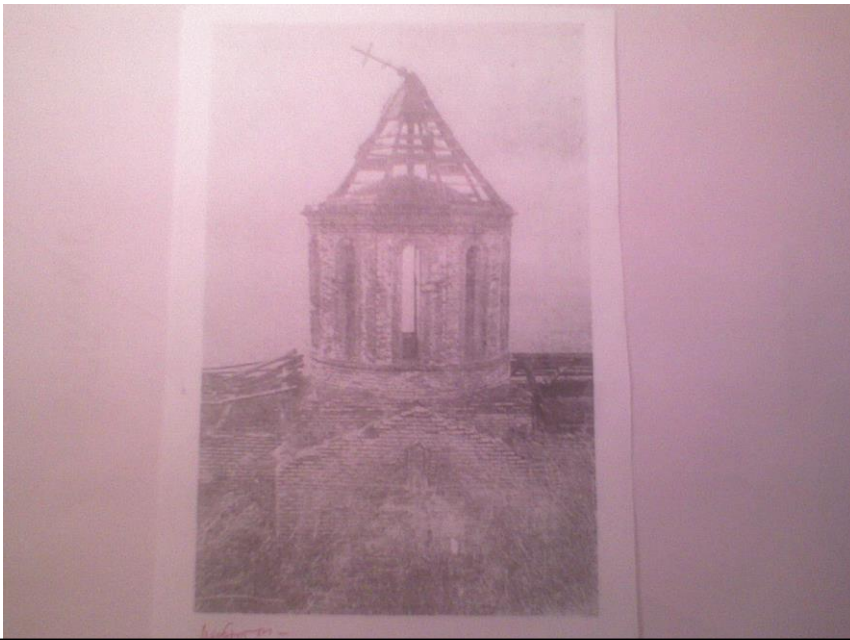

აზერბაიჯანის რესპუბლიკა, კაკლის ხეივანი
საინგილოსკენ მიმავალ გზაზე

ლაგოდების რაიონში კულტურის ძეგლთა სიმრავლეს სახელოვანი ისტორიკოსი ვახუშტი ბატონიშვილიც აღნიშნავს, რომ ლაგოდების ტერიტორიაზე მდებარე ძეგლთაგან რიად საყურადღებოა მეფეთა სასახლე თოღა, რომელიც სხვადასხვა ლიტერატურულ წყაროებში ხშირად თორღვადაც იხსენიება. რომელიც მე-7 საუკუნეში არჩილ მეფის დროს აშენდა. იგი მდებარეობს ორი ხევის შესაყართან, მისი ფართობია 3,5 ჰექტარი. მეფეთა სასახლის ქვევით მიწაში ოთახებია ძლიერი სვეტებით, რომელიც გარკვეულ პერიოდში, როგორც ისტორიული წყაროებიდან ჩანს, კახეთის მეფეთა დილეგს (თავშესაფარს) და ტყვეთა (საპატიმროს) წარმოადგენდა.

მეტად საინტერესო ისტორიულ ძეგლს წარმოადგენს ხოშატანის ეკლესია, რომელიც გვიან ფეოდალურ ხანას მიეკუთვნება, მისდამი ინტერესს ამლიერებს ის ფაქტიც, რომ მის სახელწოდებასთან არის დაკავშირებული ფრიად საინტერესო ლეგენდა, რომელიც ხოშატის სახელთანაა დაკავშირებული. ეს ეკლესია მდებარეობს სოფელ არეშფერანის ტერიტორიაზე. მეტად საინტერესოა, ის რომ როგორ მოუკლავს გველეშაპი თავდადებულ და უძლიერეს ვაჟკაცს ხოშატს, რის შედეგადაც გაუნთავისუფლებია ხალხი მტარვალისაგან. ეს ყოფილა ისეთი გველეშაპი, რომელიც ხალხსაც ჭამდა და საქონელს. გველეშაპი მოუკლავს ხოშატს, მაგრამ მისი შხამით თვითონ დაღუპილა, მის საპატივცემულოდ ამ ადგილზე აუშენებიათ ეს ეკლესია და ამიტომ დაერქვა მისი სახელი. ხოშატი ყოფილა ისეთი ძლიერი, რომ ვეფხვებს იჭერდა ცოცხლად, ხოლო ლომებს აბამდა ყბებით.

ლაგოდების ნაკრძალისაკენ მიმავალ ცენტრალურ ქუჩის მიმდებარე ტერიტორიას დღემდე შემორჩა ვაშლოვანის სახელი და ამ ქუჩასაც ვაშლოვანი ეწოდება. რაც დაკავშირებულია იაკობ გოგებაშვილის ერთ-ერთ ნაწარმოებთან „იავნანამ რა ქმნა“

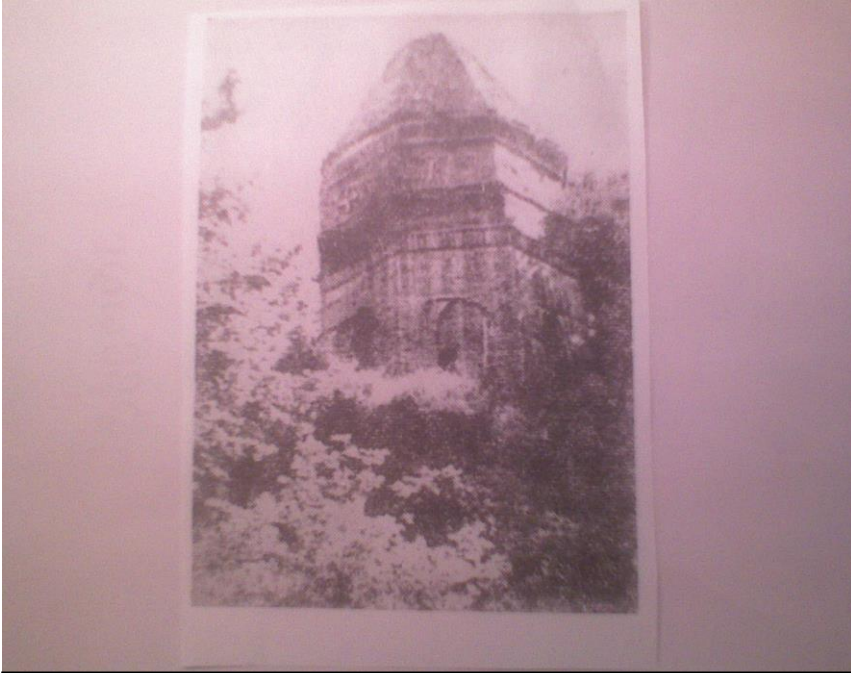

აზერბაიჯანის რესპუბლიკა, საინგილო, ყოფილი ქალაქ ზაგემის (ზაზრის) ღვთისმშობლის ტაძარი, აშენებულია კახეთის მეფე ლევანის მიერ. XVII საუკუნე

თბილისიდან ლაგოდეხში მიმავალ გზაზე ალაზნის მარცხენა მხარეს მდებარეობს პირველივე სოფელი ჭიაური (ჰერეთისკარი) თავისი ასწლოვანი ბერძენებით, რომლებიც დღემდე მცირედ შემორჩა, დილიდან საღამომდე არ წყდება ამ მუხების ფოთლების შრიალი, რომლებიც გარდასულ დღეთა ამბებს უყვებიან ერთმანეთს.

ჰერეთის მიწის თვითეული გოჯი ქართველი ხალხის უტყუარი მემკვიდრეა, დღეს ამაზე დიდი დანაშაული თითქმის არ არსებობს, რომ ისტორიულად საქართველოს გამგებლობაში ეს უძველესი ჰერეთის დიდი ნაწილი ქ. ნუხამდე, რომელიც მ-7 საუკუნიდან ჰერეთის სატახტო ქალაქი იყო, საბჭოთა ხელისუფლების პირველსავე წლებში (1921 წელი) აღმოჩნდა საქართველოს საზღვრებს გარეთ, აზერბაიჯანის შემადგენლობაში. ლაგოდეხს, რომელიც მოსაზღვრე რაიონია ტრადიციად ქცეული და გულთბილი მეგობრობა დღესაც აკავშირებს ინგილოებით დასახლებულ ზაქათლის, კახის და შაქის (ნუხის) რაიონების მოსახლეობასთან.

საინგილოში ნუხი და ზაქათალა მრავალი შემოსევების ქალაქია, ეს იყო შამილის წინააღმდეგ ბრძოლის ცენტრი, რომლის უტყუარ მოწმეს დღეს ძველი ციხე-სიმაგრეები წარმოადგენენ. სოფლებში, მაღალ მთებსა და კლდეებში მრავლად შეხვდებით გამოქვაბულებს, დანგრეულ ეკლესიებს და მონასტრებს, ციხე-სიმაგრეთა ნაშთებს, ნასოფლარებს; (ლოქართის მონასტერი, ქურმუხის ეკლესია, კასრის საყდარი, თამარის ციხე, თამარის არხი, კახისა და ალავერდის ეკლესიები).

აზერბაიჯანის რესპუბლიკა, საინგილო, ქურმუხის წმინდა გიორგის ტაძარი (გიმ-ქურმუხის ეპისკოპოსის რეზიდენცია) XVIII საუკუნე

საინგილო დღეს საოცრად ულამაზესი და უმშვენიერესი მხარეა ჰერეთის ძირძველ მიწაზე, დაბურული ტყეებითა და ცამდე აზვირთული მთებით, გაშლილი ველ-მინდვრებით, ნოყიერი ბარაქიანი მიწებით. საინგილოს ამ პატარა მიწას და აქ მცხოვრებ ხალხს მტრობის, შიშის, დაცემის ბევრი საშინელი დღეები ახსოვთ, მაგრამ მაინც საქართველოს გვერდით დგას და ქართული სიტყვისა და სულის ძალას სათუთად ინახავენ. აზერბაიჯანის დღევანდელი ხელისუფლება დღესაც ავიწროებს ინგილო მოსახლეობას, მათ ეროვნებას, ხოლო ლაგოდეხში და საქართველოს სხვა რეგიონებში მცხოვრები აზერბაიჯანელი მოსახლეობა კომფორტულად და მშვიდად გრძნობენ თავს.

კარგი იქნება პოლონელმა სტუდენტებმა და უფროსი თაობის სამეცნიერო დარგის მოღვაწეებმა, ლაგოდეხში ჩამოსვლის დროს, რომ მოინახულონ საინგილოს ეს ულამაზესი მხარე და მისი ისტორიული ძეგლები

მეტად საინტერესოა, რომ ბულგარელი მწერალი ი. ვაზოვი თავის წიგნში ქართველი ხალხის შესახებ წერს; „საკმარისია თუდაც ერთი თვალის გადავლება საქართველოს ისტორიისა, რომ მკითხველი გააოცოს ამ პატარა ერის მხნეობამ, იმ ერისა, რომლის სიცოცხლე ხშირად ბეწვზე ეკიდა და უკიდურეს პირობებში იყო ხოლმე. ქართველი ხალხი ოცი საუკუნის განმავლობაში უმკლავდებოდა და ეომებოდა აურაცხ მტერს. ქართველი ერი მარად ცოცხალი რჩებოდა, იმდენი უბედურების შემდეგ მაინც იცავდა თავის ენას და ეროვნულ ღირსებებს, იმ დროს როდესაც ბევრი უძლიერესი სახელმწიფო აზიისა დედამიწის პირიდან საერთოდ აღიგავნენ, ქართველი ერი კი მტკიცე ვითარცა სალი კლდე კავკასიისა ყოველთვის გამარჯვებული გამოდიოდა”

თ ა ვ ი 4

საქართველო-პოლონეთის ურთიერთობის წარსული და დღევანდელი

როგორც მრავალ ლიტერატურულ წყაროებშია მოცემული პირველი რეალური კონტაქტები საქართველო-პოლონეთის ქვეყნის ურთიერთობისა და ქართველ-პოლონელ ხალხებს შორის მე-19 საუკუნის მიწურულს დამყარდა.

1495 წელს ლიტვის დიდი მთავრის ალექსანდრეს, რომელიც შემდგომ პოლონეთის მეფე გახდა, კარს სტუმრებია ქართლის მეფის კონსტანტინე 2-ს ელჩი ბერი კორნელი.

ქართულ-პოლონურ ურთიერთობას კიდევ უფრო აახლოებს ის გარემოება, რომ 1774 წელს პოლონეთის პირველი დაყოფის შემდეგ ერეკლე მეფემ მიიღო საქართველოში 1000-მდე გამოქცეული პოლონელი ოჯახი.

მთავრობამ გადმოსახლა რამდენიმე ათასი პოლონელი საქართველოში. 1851 წელს პოლონეთის აჯანყების მზადებაში მონაწილეობისათვის, როგორც იატაკქვეშეთის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი ლუდვიგ მლოკოსევიჩს თანამონაწილეებთან ერთად რუსეთის იმპერიის მთავრობამ ჯერ დახვრეტა მიუსაჯეს, ხოლო მისი დედის თხოვნით შეიწყალეს და 19 წლის მუშაობაში ყმაწვილი კავკასიაში გადმოსახლეს, მიაშწესეს რუსეთის ჯარის თბილისის გრენადერთა პოლკში, რომელიც მაშინ ლაგოდებში იყო განლაგებული.

მეფის რუსეთის მიერ საქართველოში გადმოსახლებული ოჯახები მეგობრულად იყვნენ მიღებული, ორივე ერი კიდევ უფრო დაახლოვა რუსეთის იმპერიის ექსპანსიონიზმმა, მათი ციმბირში და კავკასიაში გადასახლებამ.

მე-17 საუკუნის დასაწყისში გაცილებით მეტი რამაა ცნობილი პოლონეთ-საქართველოს შორის არსებულ კონტაქტებზე, როდესაც საქართველომ პოლონეთის აღმოსავლურ პოლიტიკაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა. იმ პერიოდში პოლონეთიდან საქართველოს სტუმრობდნენ დიპლომატები და ვაჭრები. ხშირი იყო აგრეთვე ქართველების დასახლებაც პოლონეთში, სადაც ისინი ეწეოდნენ დიპლომატიურ, სამეცნიერო და სამხედრო საქმიანობას.

მე-19 საუკუნის დასაწყისში როდესაც, როგორც საქართველომ ისე პოლონეთმა დაკარგეს თავისი სახელმწიფოებრიობა და მათზე მეფის რუსეთი გაბატონდა, ამ ორ ხალხს უფრო აახლოებდა რუსეთის იმპერიისაგან განთავისუფლების საერთო მიზნები.

გამოჩენილი პოლონელი მწერალი სტეფან ჯერომსკი წერს 1863 წლის ცნობილი პოლონეთის აჯანყების მონაწილე პოლონელთა მდგომარეობას ციმბირში, რომ კატორღაში მყოფ პოლონელს ყოველთვის ქართველი ედგა გვერდით, რომლებიც აჯანყებული პოლონელის მსგავსად იზიარებდნენ ციმბირში გადასახლებულის მწარე ხვედრს, ციმბირში ასეთ პირობებში აღმოცენებული მეგობრობა კი უაღრესად მტკიცე იყო.

მომახლოებ პოლონელებს რუსეთის მეფის მთავრობა არა მარტო ციმბირში, არამედ კავკასიაში და კერძოთ საქართველოში ასახლებდა, აქ იხდიდნენ მკაცრი რეჟიმის ქვეშ თავის სამხედრო ვალდებულებას რუსეთის ჯარში მომსახურე, როგორც ოფიცრები ასევე მრავალი რიგითი პოლონელი ჯარისკაცი, ერთ-ერთი მაგალითიც ლუდვიგ

მლოკოსევიჩის ცხოვრება და მოღვაწეობაა ლაგოდებში (1851-1909) წლები, რომელიც რვა წელი რუსის არმიაში მსახურობდა მკაცრი ზედამხედველობით, როგორც პოლონეთში აჯანყების მზადებაში ახალგაზრდობის ერთ-ერთ აქტიურ მონაწილე. ამავდროულად, გადასახლებილი ქართველებიც მსახურობდნენ რუსეთის ჯარში პოლონეთის ტერიტორიაზე, ჯარიდან განთავისუფლების შემდეგ ბევრი მათგანი რჩებოდა პოლონეთში სწავლობდა პოლონეთის სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში.

საოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ თავიანთი ისტორიითა და გეოპოლიტიკური მდგომარეობით საქართველო და პოლონეთი ჰგავს ერთმანეთს, რუსეთის ცარიზმის წისქვილის ქვეშ შორის მოქცეული ეს ორი ქვეყანა თავისი ფიზიკური არსებობის გადარჩენის მიზნით, დიდ ძალისხმევას ახმარდა ერთმანეთს შორის ურთიერთ კავშირების დამყარებასა და განმტკიცებას.

სწორედ ამ წიგნის გამოცემის იდეაც წარმოიშვა პოლონურ ენაზე იმისათვის, რომ 21-ე საუკუნეში კიდევ უფრო განვამტკიცოთ ქართველი და პოლონელი ხალხების წარსულში დაწყებული ურთიერთობა. ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდებში განვლილი ცხოვრების და მოღვაწეობის 58 წელი, ალბათ ეს გახდება ერთ-ერთი საფუძველი ლაგოდებელი და პოლონელი მომავალი თაობების დაახლოებისათვის. იმ დაფასებისა და ღვაწლისათვის რაც 19 წლის პოლონელმა ყმაწვილმა ლაგოდებში მოღვაწეობის დროს შესძლო. მისი ღვაწლი და ლაგოდებში განვლილი ცხოვრება კიდევ უფრო უნდა განაზოგადონ და გაითავისონ პოლონელმა მეცნიერ-მუშაკებმა და სტუდენტებმა.

პოლონელმა ემიგრანტმა ლ. მლოკოსევიჩმა შეიყვარა და შეისისხორცა საქართველო, კერძოთ ლაგოდები, რომელმაც თავისი ახალგაზრდობის ცხოვრების შემოქმედებითი ცხოვრება ლაგოდებში გაატარა. ფასდაუდებელია მისი ღვაწლი დღევანდელი ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალის (დაცული ტერიტორია) შექმნაში, რომელიც ყველაზე უძველესია საქართველოში არსებული ნაკრძალებს შორის.

ლაგოდების საზოგადოება, რაიონის ხელისუფლება და ნაკრძალის დირექცია როდესაც ვხედავთ და ვგრძობთ წარსულში თუ რა დიდი სიყვარული და მზრუნველობა გამოხატა პოლონელმა ემიგრანტმა ლ. მლოკოსევიჩმა ლაგოდების მთის ტყეების ნაკრძალად აღიარების საქმეში, ეს არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მისი ლაგოდებისადმი ესოდენ დიდი სიყვარული წარმოჩნდა რუსეთის ცარიზმის მიერ მისი ცხოვრების წაღმა-უკუღმა ტრიალის გამო.

1921 წლიდან როდესაც ქართველები მასობრივად მოხვდნენ პოლონეთში, მათთვისაც ეს ქვეყანა მეორე სამშობლოდ იქცა. ამის ერთ-ერთი დადასტურებაა, აღორძინებული პოლონეთის და დამოუკიდებლობა მოპოვებული საქართველოს შორის არაოფიციალური ურთიერთობის დასაწყისად შეიძლება ჩაითვალოს 1918 წლის მეორე ნახევარი. პოლონეთის მაშინდელმა მთავრობამ გადაწყვიტა საქართველოს მთავრობასთან მჭიდრო კონტაქტის დამყარება და ამ მიზნით საქართველოში გამოგზავნა თავისი წარმომადგენელი ვაცლავ ოსტროვსკი დიპლომატიური მისიით.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ თურქეთის, გერმანიის, სპარსეთის, რუსეთის და საფრანგეთის გარდა, არცერთ ქვეყანაში არ ყოფილა ისეთი სერიოზული, მრავალრიცხოვანი და გავლენიანი ემიგრაცია, როგორც პოლონეთში იყო.

საქართველო-პოლონეთის ურთიერთობის გაღრმავება-განმტკიცების პერიოდი განსაკუთრებით აღსანიშნავია 2000 წლიდან, როდესაც საქართველოში შეიქმნა პოლონეთის ოფიციალური დიპლომატიური წარმომადგენლობა საელჩო და საკონსულო, საელჩოს პირველი ელჩი იყო ბატონი პეტერ ბორავსკი, მას როცა გადავეცი ქართულ ენაზე ჩემი გამოცემული წიგნი „პერეთის მადლიანი მიწა“ რომელშიც მოკლედ მაქვს აღნიშნული პოლონელი ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდებში

გადმოსახლების განვლილი 58 წელი და მისი ღვაწლი დღევანდელი ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის პოპულარიზაციის საქმეში, ბატონი ელჩი ძალიან დაინტერესდა და რამდენჯერმე ჩამოვიდა ლაგოდეხში საელჩოს თანამშრომლებთან ერთად.

ამჟამად ლაგოდეხში ცხოვრობს 68 პოლონური წარმოშობის ოჯახები ასეთი გვარების; ველენგურსკი, ტიშკევიჩი, კაშინსკი, ცებრი, კარჩევსკი, სოკოლოვსკი, შტატსკი, ფრანჩუკი, ვოევოდა, სინეცკი, პოპოვიჩი, კვოკი, შებელი, ბელანოვი, ცებულსკი, ტარაბეცკი, იასტრეხსკი, ბერეხოვსკი, გერასიმჩუკი, მოლჩანოვი, ქშევსკი, ბაზიკი, კორჩინსკი, დობრონეცკი. ამათგან განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ლეონიდ დობრონეცკი, რომელიც 38 წელი მუშაობდა ლაგოდეხის რაიონში კოლმეურნეობის

ლაგოდეხში სოციალისტური შრომის გმირებთან შეხვედრა. 1971 წელი.
მარცხნიდან მესამე პოლონელი ლეონიდ დობრონეცკი, წიგნის ავტორი ჯემალ ხაჩიძე.
მარჯვნიდან პირველი ჯონი ეგეტაშვილი რაიკომის მუშაკი

თავმჯდომარედ, იყო სოციალისტური შრომის გმირი და მრავალი მედლის მფობელი, იყო ორი მოწვევის საქართველოს უმაღლესი საბჭოს წევრი და სამჯერ საქართველოს საქართველოს ცეკას წევრი, მისი ხელმძღვანელობით კოლმეურნეობა ყოველთვის იყო რესპულიკაში მოწინავე. საელჩომ პოლონელ ოჯახებებს გაუწია ფულადი დახმარება, რაც მათთვის ძალზე სასიხარულო იყო.

აღსანიშნავია აგრეთვე საქართველოში პოლონეთის ყოფილი ელჩის იაცეკ მულტანოვსკის დაინტერესებაც, 2003 წელს ლაგოდეხში რამდენჯერმე სტუმრობდა, 22 ივლისს ჩავატარეთ სამეცნიერო კონფერენცია „ლუდვიგ მლოკოსევიჩის როლი ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის პოპულარიზაციის საქმეში“ ბატონმა ელჩმა თავის მეუღლესთან და საელჩოს თანამშრომლებთან ერთად ყვავილებით შეამკეს ლ.მლოკოსევიჩის საფლავი. მასთან ერთად იმყოფებოდა საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს განყოფილების გამგე რეზო დონაძე.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, ერთი არასასიმიოვნო ფაქტი, რომ პოლონეთის ახალი ელჩი ქალბატონი ურშულა დოროშევსკა როდესაც ჩამოვიდა საქართველოში

2008 წლის ნოემბერში მას გადავეცი ლ.მლოკოსევიჩის წარსულ ისტორიის მასალები და პოლონურად 2009 წლის 22 ივლისისათვის ჩასატარებელი ღონისძიებაბის გეგმა. შესახებ, მისი ლაგოდებში განვლილი ცხოვრების გზას, ძალზე დინტერესდა ქ

ლაგოდებში 2007 წელს პოლონეთიდან ჩამოსახლდა იეჟი ჩემნოლონსკი, რომელმაც შეისყიდა რაიონის ცენტრში ორ სართულიანი კაპიტალური საკუთარი ბინა, დაიწყო ქართული წესით ცხოვრება, დაუმეგობრდა რაიონის საზოგადოებას, მეზობლებს, თავის სახლში მოაწყო ლუდვიგ მლოკოსევიჩის საპატივცემულოდ „პოლონური სახლი“ მის სახლზე გამოკიდებულია ქართული და პოლონური დროშები, პოლონეთიდან ჩამოსული ტურისტები ყოველთვის სტუმრობენ მას, ესეც არის ერთ-ერთი დადასტურება ქართველი და პოლონელი ხალხების ბეგობრობისა.

საქართველო-პოლონეთის ურთიერთობა განსაკუთრებით გაღრმავდა 2007-2008 წლებში, მას შემდეგ რაც რუსეთმა საქართველოს მიმართ წამოიწყო მორიგი ღია აგრესია, სამაჩაბლოში დაიწყო საქართველოს წინააღმდეგ სამოქალაქო ომი, ამ პერიოდში პოლონეთის ელჩი ბატონი ლეხ კაჩენსკი ორჯერ ჩამოვიდა საქართველოში ქართველი ხალხის თანადგომისა და მხარდასაჭერად.

ამრიგად ქართველი და პოლონელი ხალხების ხუთსაუკუნოვანი სამაგალითო ურთიერთობა დღესაც დიდი პატივისცემით გრძელდება. ამას ქართველი და პოლონელი ახალგაზრდები შემდგომშიც გააგრძელებენ, უნდა განახლდეს ლაგოდებელი და პოლონელი ბიზნეს პარტნიორობა სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა დარგებში.

თავი 5

სამეცნიერო პრაქტიკული კონფერენცია ლაგოდეხში 2003 წელი 22 ივლისი

ბევრჯერ მიფიქრია თუ რამდენი აქვს საერთო პოლონეთისა და საქართველოს მღელვარე, მაგრამ გაუტეხელ ისტორიას. თითქოს განგებამ განგვაწესა ერთი ევროპის კარის გუშაგად, მეორე კი--კავკასიისა და მთელი წინა აზიის მხარეს, ისტორიაც გაუტეხელი გვაქვს და ხასიათიც.

1998 წლიდან როდესაც საქართველოში შეიქმნა პოლონეთის საელჩო მაშინ მომიხდა საქმიანი ურთიერთობა ელჩთან ბატონ პეტერ ბორავსკისთან და საელჩოს თანამშრომლებთან. როცა მე გადავეცი მათ ჩემი გამოცემული წიგნი „ჰერეთის მადლიანი მიწა“სადაც მოკლედ აღწერილი პოლონელი ლ. მლოკოსევიჩის ლაგოდეხში ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ისტორია, ძალიან დაინტერესდა ბატონი ელჩი და რამდენიმე ხანში ჩამოვიდა ლაგოდეხში მისი საფლავის სანახავად და ნაკრძალის დასათვალიერებლად.

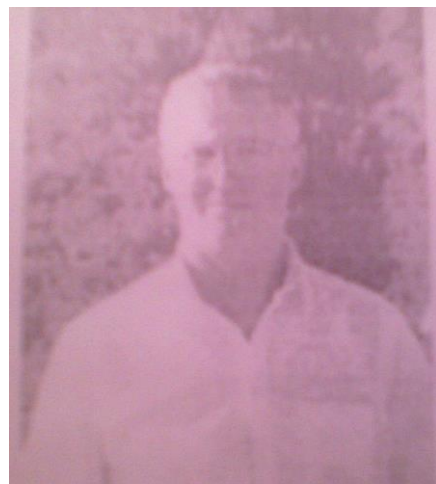
პოლონეთის საელჩო, როგორც პირველი ელჩი რეტერ ბორავსკი ისე მეორე ელჩიც იაცეკ მულტანოვსკი თავიანთ მუშაობაში განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში მცხოვრებ, მეფის რუსეთის დროს აქ გადმოსახლებული პოლონელი მოღვაწეების შემოქმედებას და მათი ნაკვალევების შესწავლა-პროპაგანდას. ძირითადად ესენი ვარშავის აჯანყების მონაწილენი იყვნენ, მათგან ბევრი პოლონური ინტელიგენციის საუკეთესო ნაწილი იყო, რომლებიც ამჟამად ლაგოდეხში 65 ოჯახი ცხოვრობს. პოლონელი ლეონიდ დობრონეცკი 45 წელი ლაგოდეხის რაიონში კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ მუშაობდა, იგი მრავალი ორდენების მფლობელი იყო და ბოლოს სოციალისტური შრომის გმირობის წოდებაც მიიღო.

2003 წლის 22 ივლისს ლ. მლოკოსევიჩის გარდაცვალების დღეს ჩემი ინიციატივით ლაგოდეხის გამგეობასთან ერთად ჩავატარეთ სამეცნიერო კონფერენცია

”ლუდვიგ მლოკოსევიჩის როლი ლაგოდეხის ნაკრძალის პოპულარიზაციის საქმეში” სადაც ესწრებოდა პოლონეთის საელჩოს მაშინდელი ელჩი იაცეკ მულტანოვსკი საელჩოს თანამშრომლებთან ერთად. ისინი შეხვდნენ ლაგოდეხში მცხოვრები პოლონელი ძველი ოჯახის მოხუც თაობას და ახალგაზრდებს, ახალგაზრდობის ბევრმა წარმომადგენელმა სურვილი გამოთქვეს პოლონეთში ცხოვრებაზე და ძველი ნათესაობის მოძიებაში.

ლაგოდეხი 2003 წელი შეხვედრა ლაგოდეხის შესასვლელში მარცხნიდან ჯემალ ხაჩიძე, რევაზ დონაძე, მზია ჯაფარიძე, პოლონეთის ელჩი იაცეკ მულტანოვსკი მეუღლესთან ერთად

საქართველოში პოლონეთის პირველი ელჩი პეტერ ბორავსკი 2000 წელი

ეს დღე მართლაც განსაკუთრებული დღე იყო ლაგოდეხში მცხოვრები პოლონელებისათვის, საელჩოს წარმომადგენლებთან ერთად კონფერენციას ესწრებოდა საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს რეგიონებთან ურთიერთობის განყოფილების უფროსი ბატონი რევაზ დონაძე.

შეხვედრა კონფერენციის მონაწილეებთან
2003 წელი 22 ივლისი

ურთიერთობის განყოფილების უფროსი ბატონი რევაზ დონაძე.

პოლონეთის ელჩი საქართველოში ბატონი იაცეკ მულტანოვსკი. მან ღნიშნა, რომ მღევანდელი დღე ძალზე მნიშვნელოვანია იმით, რომ მოწვეული ვარ და ვესწრები ლაგოდებში სამეცნიერო კონფერენციას, რომელიც ეძღვნება პოლონელი დამსახურებული ადამიანის ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდებში 58 წლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის გახსენებას.

მე როგორც პოლონეთის ელჩი საქართველოში ერთი წელია რაც ვიმყოფები, მე დღემდე არ ვიცოდი ლ. მლოკოსევიჩის პიროვნების შესახებ, პოლონეთშიც ძალიან მცირედ იციან მის შესახებ. ჩემთვის ძალიან სინტერესო და მნიშვნელოვანია, რომ ლაგოდებში აქ ამ დარბაზში შევხვდი აქ მცხოვრებ პოლონელებს, მოვისმინე თქვენი წინადადებები, მოსაზრებები როგორც თქვენს ისე ლ. მლოკოსევიჩის დიდი დამსახურების შესახებ ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალის შექმნის საქმეში.

იაცეკ მულტანოვსკი სხდომათა დარბაზში ლაგოდებში მცხოვრებ პოლონელებთან შეხვედრის დროს

ეს ღონისძიება ძალზე მნიშვნელოვანია და საელჩო მომავალშიც გააგრძელებს ურთიერთობას აქ მცხოვრებ პოლონელებთან. მე მინდა პოლონეთის საელჩოს სახელით გისურვოთ წარმატებები, თვითეულ თქვენთაგანს გისურვოთ კეთილი ცხოვრება აქ ლაგოდებში ქართველებთან ერთად. იმედია, რომ გაივლის კიდევ მრავალი ათეული წლები და დაუვიწყარი იქნება ლუდვიგ მლოკოსევიჩის წვლილი ლაგოდების ასეთი შესანიშნავი ნაკრძალის შექმნის საქმეში.

ლაგოდებში მცხოვრები პოლონელები სხდომათა დარბაზში 2003 წლის 22 ივლისი

საგარეო საქმეთა სამინისტროს
განყოფილების უფროსი რევაზ დონაძე

წიგნის ავტორი ჯემალ ხაჩიძე

გამგებლის მოადგილე მზია ჯაფარიძე

შპს „კავკასიონის“ დირექტორი დავით ლომიძე

ნაკრძალის ყოფილი დირექტორი
ვაჟა პავლიაშვილი

ნაკრძალის მეცნიერ-მუშაკი
გიორგი მამუკელაშვილი

იაცეკ მულტანოვსკი ლ. მლოკოსევიჩის საფლავთან

კულტურის განყოფილების
თანამშრომელი ვალერი ოლიაშვილი

ზაური ხუციშვილი, რევაზ დონაძე,
იაცეკ მულტანოვსკი, აკაკი ზახტაძე

ჟურნალი „ვოკრუგ სვეტა“ 1990 წელი ივლისი

ყველასათვის კარგადაა ცნობილი ლაგოდების მკვიდრი ექიმი პეტრე ზგონიკოვი, რომელიც რამდენიმე ათეული წელია ცხოვრობს ოჯახთან ერთად ქ. ხარკოვში. მაგრამ როგორც ლაგოდებელი არასოდეს ივიწყებს მშობლიურ ლაგოდებს. მას გამოქვეყნებული აქვს მრავალი საგაზეთო სტატია და მსოფლიოს სხვადასხვა ჟურნალებში ლუდვიგ მლოკოსევიჩის ლაგოდებში წარსულის მოდვანების ისტორიული საარქივო მასალები.

ჟურნალის ამ წერილში აღწერილია 1989 წლის ივნისში დაღესტანში ქ. ხარკოვიდან პ. ზგონიკოვი, რომ მიიწვიეს დაღესტნის რაიონის სოფელ ჩოროდაში ვინმე ომარ სულეიმანოვის ოჯახში. ხოლო პ. ზგონიკოვის თხოვნით ლაგოდებიდან ჩავიდა ლაგოდებელი გიორგი დოდაშვილი, რომელიც ამჟამადაც მუშაობს ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალში (დაცული ტერიტორია)

ჩასვლის მიზანი იყო, ომარ სულეიმანოვის ბაბუა სულეიმანოვი ომარი და ლუდვიგ მლოკოსევიჩი ძალიან ახლოს იცნობდნენ ერთმანეთს და მეგობრობდნენ კიდევ. ლ. მლოკოსევიჩი დაღესტანში მოწყობილი ექსპედიციების დროს ყოველთვის სულეიმანოვ ომარის ბინაში ათევდა ღამეებს. ლ. მლოკოსევიჩს დაღესტანში იცნობდნენ როგორც ლაგოდებელ პოლონელს და „СТАРШИИ ЛЕСНИЧС“.

1909 წლის 22 ივლისს როდესაც ლ. მლოკოსევიჩი დაღესტნის ტერიტორიაზე მორიგი ექსპედიციის დროს მდ. დურმუტის ნაპირებზე გარდაიცვალა შეუტყობინებიათ სულეიმან ომარისათვის, მას ჩამოუსვენებია თავის სახლში, ხოლო ამის შემდეგ ცხენებით დიდი კავკასიონის მთების გადავლით გადაუსვენებიათ ლაგოდებში.

ეს საშინელი ამბავი მთელმა ლაგოდებმა, ლაგოდების სამხედრო განრიზონის ოფიცრებმა და რიგითმა ჯარისკაცებმა მოულოდნელ დიდ ტრაგედიად მიიღეს. ლაგოდებში როდესაც გადაასვენეს მათ დახვედრიათ ლაგოდების სამხედრო პოლკის ორკესტრი, ეს ორკესტრი მის დაკრძალვამდე ყოველ საღამოს სამგლოვიაროდ უკრავდა.

სულეიმანოვ ომარს მოხუცებულობაში თავისი შვილიშვილისათვის ომარ სულეიმანოვისათვის დაუბარებია, რომ აქ დაღესტანში ლ. მლოკოსევიჩისათვის დაედგა ძეგლი. მას ბაბუასათვის მიცემული პირობა მართლაც შეუსრულებია და მდ. დურმუტის ნაპირას სოფელ ჩოროდაში ტყის პირას დაუდგამს ლ. მლოკოსევიჩის ძეგლი, რომელსაც ამ სოფლის მოსახლეობა დღესაც პატივისცემით იხსენიებენ. პ. ზგონიკოვი და გ. დოდაშვილი 1989 წელს სწორედ ამ ძეგლის სანახავად მიუწვევია ომარ სულეიმანოვს.

მე დღემდე არ ვფობდი ასეთ საინტერესო და დაღესტნელი ხალხის გულთბილ ინფორმაციას, მაგრამ 21-ე საუკუნის დღევანდელი გადასახედიდან ესეც ერთი დიდი დადასტურებაა დადებითი ურთიერთობისა დაღესტნელი და ქართველი მოსახლეობისა, სადაც ეს ყველაფერი მოხდა პოლონელი ლუდვიგ მლოკოსევიჩის უკვდავ საყოფად, ჩემის აზრით აქ ჩადებულია პოლონელი ხალხის დიდი პატივისცემა.